

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EKONOMETRİ ANABİLİM DALI

EKONOMETRİ PROGRAMI

**DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İLE EKONOMİK BÜYÜME
ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rahman AYDIN

OCAK - 2015

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EKONOMETRİ ANABİLİM DALI

EKONOMETRİ PROGRAMI

**DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İLE EKONOMİK BÜYÜME
ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rahman AYDIN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Necati TÜREDİ

OCAK- 2015

TRABZON

ONAY

Rahman AYDIN tarafından hazırlanan Doğrudan Yabancı Yatırımlar İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği adlı bu çalışma tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda(oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Ekonometri Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Necati TÜREDİ (Başkan – Danışman)

Prof. Dr. Metin BERBER (Üye)

Prof. Dr. Hilmi ZENGİN (Üye)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. ... / ... /

Prof. Dr. Ahmet Ulusoy

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Rahman AYDIN

30.01.2015

ÖNSÖZ

Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin araştırılması amacıyla yapılan bu çalışmamda, danıştığım her konuda yardımlarını esirgemeyen, büyük bir özveriyle ve sonsuz hoşgörüsüyle çalışmamı yönlendiren değerli hocam ve tez danışmanım sayın Prof. Dr. Necati TÜREDİ'ye içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmamın şekillenmesinde bana her türlü desteği veren Prof. Dr. Harun TERZİ ve Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman KORKMAZ'a vermiş olduğu desteklerden dolayı teşekkür ederim.

Çalışmalarım esnasında her zaman yanımda olan, büyük sabır göstererek benden manevi desteklerini esirgemeyen başta annem Leyla AYDIN olmak üzere aileme teşekkürlerimi sunarım.

Trabzon, Ocak 2015

Rahman AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
GRAFİK LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR	3-24
1.1.Doğrudan Yabancı Yatırımlar	3
1.1.1.Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri	5
1.1.1.1.Özelleştirme	5
1.1.1.2.Montaj Sanayi	6
1.1.1.3.Ortak Girişim	7
1.1.1.4.Yap-İşlet-Devret Modeli.....	7
1.1.1.5.Şube Açma veya Yeni Tesis Kurma	8
1.1.1.6.Satın Alma Yoluyla Birleşme	8
1.1.2.Doğrudan Yabancı Yatırımların Nedenleri	9
1.1.3.Doğrudan Yabancı Yatırımları Açıklayan Teoriler	11
1.1.3.1.Tekel Üstünlüğü Teorisi	11
1.1.3.2.Oligopolcü Tepki Teorisi.....	11
1.1.3.3.İçselleştirme Teoremi	12
1.1.3.4.OLİ Model	13

1.1.4.Doğrudan Yabancı Yatırımların Ev Sahibi Ülke Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkileri.....	13
1.1.4.1.Doğrudan Yabancı Yatırımların Olumlu Etkileri	13
1.1.4.2.Doğrudan Yabancı Yatırımların Olumsuz Etkileri	15
1.1.5.Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar	16
1.1.5.1 Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı	20
1.2.Portföy Yatırımları.....	22
1.3.Diğer Yabancı Yatırımlar	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE LİTERATÜR.....25-37

2.1.Literatür Değerlendirmesi.....	25
2.1.1.Doğrudan Yabancı Yatırımlarla Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Ulusal Literatür	25
2.1.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlarla Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Uluslararası Literatür	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EKONOMETRİK YÖNTEM VE VERİ SETİ..... 39-46

3.1. Veri Seti	39
3.2. Ekonometrik Yöntem.....	39
3.3. Zaman Serilerinde Durağanlık.....	40
3.4. Birim Kök Testleri	41
3.4.1. ADF Birim Kök Testi.....	41
3.4.2. Philips-Perron (PP) Birim Kök Testi	42
3.5. Engle-Granger Eşbütünleşme Testi	43
3.6. Hata Düzeltme Modeli.....	44
3.7. Vektör Otoregresyon (VAR) Analizi.....	45
3.8. Varyans Ayırıştırma Analizi	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EKONOMETRİK BULGULAR	47-55
4.1. Korelasyon Analizi	47
4.2. Tanımlayıcı İstatistikler	47
4.3. Birim Kök Testi Sonuçları	48
4.3.1. Augmented Dickey-Fuller	48
4.3.2. Philips-Perron Birim Kök Testi	49
4.4. Engle-Granger Eşbütünleşme Analizi Sonuçları	50
4.5. Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik Analizi Sonuçları	51
4.6. Vektör Otoregresyon (VAR) Analizi Sonuçları	53
4.5.1. Varyans Ayrıştırma Analizleri Sonuçları	54
4.5.2. Etki-Tepki Analizi Sonuçları	55
4.7. Ekonometrik Bulguların Yorumlanması	56
SONUÇ	58
YARARLANILAN KAYNAKLAR	60
ÖZGEÇMİŞ	71

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı önemli sorunlardan birisi tasarruf yetersizliğidir. Bu sorun, ülkeleri dış kaynaklardan özellikle doğrudan yabancı yatırımlardan yararlanma yoluna yönlendirmektedir. Dolayısıyla hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler doğrudan yabancı yatırımları kendi ülkelerine çekebilmek için yoğun çaba sarf etmektedirler. Bunun sebebi ise doğrudan yabancı yatırımların sağladığı sermaye, yeni teknoloji ve istihdam artışından yararlanma isteğidir.

Bu çalışmada öncelikle doğrudan yabancı yatırım kavramı ve teorileri açıklanmıştır. Sonrasında doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke ekonomik büyümesi üzerindeki etkileri incelenmiş ve Türkiye'deki durumu değerlendirilmiştir. Son olarak, doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri Türkiye ekonomisi 1980–2013 dönemi için ekonometrik yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerde, milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar olmak üzere iki değişken yer almıştır. Değişkenlere ilişkin zaman serisi verileri ADF ve PP birim kök testi ile sınanmış ve değişkenlerin 1. fark değerlerinde durağan oldukları gözlenmiştir. Bu değişkenlere uygulanan Eengle-Granger eşbütünleşme testi sonucunda, söz konusu değişkenlerin eşbütünleşik oldukları sonucuna varılmıştır. Tahmin sonuçları, doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan, doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında bulunan nedensellik ilişkisi, çift yönlü bir ilişki biçiminde olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Zaman Serisi

ABSTRACT

One of the significant problems developing countries face is inadequacy of savings. This problem lead countries that to benefit from foreign sources and foreign direct investments. Therefore, both developed and developing countries make great effort to attract foreign direct investments into their countries. The reason for this is the desire to benefit from the capital, new technology and employment increase foreign direct investments provide.

In this study, the concept of foreign direct investment sand theories relating foreign direct investments are explained first. Following that, effects of foreign direct investments upon the economic development of the home country are handled and the situation in Turkey is analyzed. Finally, effects of foreign direct investments upon the economic development of Turkey between 1980 and 2013 are analyzed through the use of econometrical methods. Two variables, national income foreign direct investment, were included in the analyses. Time-series data related to the variables were tested with ADF and PP unit root test and it was observed that the variables were stable in their first difference value. At the end of the Engle-Granger co-integration test applied to these variables, it was realized that the mentioned variables were co-integrated. The results indicate that foreign direct investments have had positive effects upon economic development. On the other hand, there is a two-way causality between foreign direct investment and economic growth.

Key Words: Economic Development, Foreign Direct Investments, Time Series Analysis

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	6624 Sayılı Kanun Kapsamında Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım	16
2	1996-2003 Dönemleri Arasında Doğrudan Yabancı Yatırım Bileşenleri.....	18
3	En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku Olan On Ülke ve Türkiye	19
4	Türkiye'de 2009-2014 Dönemi Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı	20
5	Literatür Özeti	35
6	Pearson Korelasyon Matrisi	46
7	ADF Birim Kök Testi Sonuçları	47
8	PP Birim Kök Testi Sonuçları.....	48
9	Eşbütünleşme Test Sonuçları	49
10	Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik Test Sonuçları	50
11	Milli Gelir ve Doğrudan ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerine Ait Optimal Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	52
12	Milli Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerinin Varyans Ayrıştırması.....	54

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik Nr.</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Milli Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerinin Logaritmik Değerleri.....	47
2	Milli Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerinin Birinci Dereceden Fark Değerleri.....	48
3	VAR Modeli Durağanlık Grafiği	53
4	Milli Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerinin Etki Tepki Fonksiyonları	55

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Genişletilmiş Birim Kök Testi
AIC	: Akaike
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
EKK	: En Küçük Kareler Yöntemi
FPE	: Final Prediction Error
HQ	: Hannan-Quinn
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MG	: Milli Gelir
PP	: Philips-Perron
RSH	: Resmi Sermaye Hareketleri
SC	: Schwarz
UDY	: Uluslararası Doğrudan Yatırım
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
VAR	: Vektör Otoregresyon
WIR	: Dünya Yatırım Raporu

GİRİŞ

Sermaye, sınırlı bir üretim faktörü olup özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomiler başta olmak üzere, bütün ekonomilerin ihtiyaç duyduğu bir kaynaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için, doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik kalkınma ve refaha önemli katkı yapacak bir kaynak olarak kabul edilmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlar 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonunda Amerika'dan Batı Avrupa'ya ve Japonya'ya yönelen doğrudan yabancı yatırımlar 1970'den sonra tersine dönmüştür. Gelişmiş ekonomilerde artan doğrudan yabancı yatırımlar, 1980'lerden sonra gelişmekte olan ülkelere doğru yönelmiştir. 1980'lerden itibaren yaşanan bu yeni dönem, dünya ekonomisinin hızla küreselleşmesine neden olurken bunun sonucunda doğrudan yabancı yatırımların sürükleyici olarak ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. Bu dönem itibariyle küreselleşmenin sürükleyici noktası doğrudan yabancı yatırımlar olmuştur.

Bu gelişmelerle birlikte doğrudan yabancı yatırımların ekonomiler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri, en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Artan doğrudan yabancı yatırımlar, hem yatırımı yapan hem de yatırımı çeken ülke ekonomileri için somut bir takım avantajları beraberinde getirmektedir. Yatırımcılar getirileri maksimize etme imkanına kavuşurken, yatırımı çeken ülkeler ise yatırımlarını finanse ederek üretim ve verimlilik artışıyla beraber refah seviyesinde yükseliş yaratma fırsatı yakalamaktadır. Bu öneminden dolayı doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme ilişkisi çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde doğrudan yabancı yatırım kavramı ve türleri, doğrudan yabancı yatırımların nedenleri, doğrudan yabancı yatırımları açıklayan teoriler ve ülke ekonomileri üzerine olan etkileri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen çalışmalar kapsamında ulusal ve uluslararası literatür incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde veri seti ve

ekonometrik yöntem üzerinde durulmuş, son bölümde ise ekonometrik bulgulara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Bu bölümde doğrudan yabancı yatırım kavramının ne anlama geldiği ortaya konulmuştur. Bu amaçla, öncelikle doğrudan yabancı yatırım kavramına ilişkin tanımlamalarda bulunulmuş ve doğrudan yabancı türleri izah edilmiştir. Daha sonra doğrudan yabancı yatırımların nedenleri hakkında kısa bilgi verilmiş, doğrudan yabancı yatırımların ülkeler için olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın devamında Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar incelenip sektörlere göre dağılımını gösteren istatistiki veriler incelenmiştir.

1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım

Yabancı sermaye yatırımı, bir ülkede yerleşik kişi ve kuruluşların kendi ülkeleri dışındaki başka ülkelerde servet edinmeleri olarak tanımlanmaktadır (Karluk, 2003:48). Yabancı sermaye yatırımları, doğrudan yabancı yatırım, portföy yatırımları ve diğer yatırımlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar kaynak ülkeden ev sahibi ülkedeki şirket hisselerinin en az %10’unu satın alarak, sermaye transferi şeklinde olmaktadır. Bunun yanında doğrudan yabancı yatırımlar ekonomilere girişi, şirket birleşmesi veya devri, özelleştirme veya ortak girişim şeklinde gerçekleşebilmektedir (Açıkalın ve Ünal, 2009: 7).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları özel bir sermaye transferi olarak değerlendirilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımı bir sermaye transferi olmanın yanı sıra girişimcilik yeteneği, teknoloji ve organizasyon aktarımına da katkıda bulunmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları bu rolüyle, işletmecilik becerisi ve know-how’ı da beraberinde getirmekte ve rekabet unsurunu ekonomiye taşımaktadır (Karluk, 2001:100).

Doğrudan yabancı yatırımlardaki sermaye transferi, yalnızca ülkeler arasındaki finansal bir fon transferi olmaktan ibaret değildir. Burada “doğrudan” ifadesi, sermaye ile birlikte değişen ölçüde teknoloji, know-how, işletmecilik bilgisinin de ülkeye girişi

anlamına gelmektedir. Bu kapsamda uluslararası ekonomi teorisinde doğrudan yabancı yatırımlar, bir yabancı ülkede çıkarılan hisse senedi ve tahvillerin uluslararası sermaye piyasalarından satın alınması yoluyla yapılan dolaylı veya portföy yatırımlarından ayrılmaktadır (Açıkalin ve Ünal, 2009: 9).

Günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler, doğrudan yabancı yatırım girişlerini artırabilmek amacıyla yoğun bir çaba ve rekabetin içerisinde dirler. Çünkü doğrudan yabancı yatırımlar ülkelerin yetersiz sermaye birikimini telafi etmesi, yeni teknolojiler yaratması, know-how, yönetim becerisini artırması, pazarlama ya olan, ihracat, üretim ve istihdamda artış imkanları yaratması açısından oldukça önemli katkılar sunmaktadır. Bunun yanında doğrudan yabancı yatırım, bir ülkedeki mevcut bir firmayı satın almak, yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesi sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini artırmak suretiyle, o ülkede bulunan firmalara teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getirmektedir (Açıkalin ve Ünal, 2009: 10).

Doğrudan yabancı yatırımların sermaye birikimini hızlandırması “kaynak dağılımı etkinliği”, üretimi artırması “üretim etkinliği”, artan üretime bağlı olarak üretim faktörlerinin aldıkları paydaki değişim ise “dağılım etkisi” olarak ifade edilmektedir. Yatırımı kontrol etme yetkisinin yabancı da olması nedeniyle, doğrudan yabancı yatırımın “bağımsızlık etkisi” de söz konusu olmaktadır (Yükseler, 2005: 3). Ayrıca, doğrudan yabancı yatırımlar uluslararası firmalar aracılığıyla yerel ekonomiye gerektiğinde sağlayabileceği sermaye girişleriyle ortaya çıkabilecek krizleri önlemede ve istikrarın sağlanmasında olumlu katkılar yapmaktadır. Ancak tüm bu faydalara karşı doğrudan yabancı yatırımların, uluslararası piyasalardaki olumsuzlukları yerel ekonomiye taşıma riski göz ardı edilmemesi gereken bir faktördür. Bu tür bulaşıcı etkiler özellikle finans sektöründe faaliyet gösteren firmalarda daha net gözlenmektedir (Ayaydın, 2010:135).

Hükümetlerin doğrudan yabancı yatırımları bir takım sübvansiyon ve teşviklerle aktif biçimde destekleyip desteklememesi gerektiği hususu büyük bir tartışma konusudur. Doğrudan yabancı yatırıma sağlanacak büyük teşviklerin, beklenen yararları değil değmeyeceği konusunda şüpheler mevcuttur. Bu şüphelerin temelinde yaşanan olumsuz tecrübelerin büyük payı vardır. Bunun yanında çok uluslu şirketlerin karlarını kendi

çıkarları doğrultusunda transfer etmeleri de önemli bir etkidir (Açıkalın ve Ünal, 2009: 15).

1.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri

Sermaye hareketliliğinin liberalleşmesiyle birlikte, yatırımcıların yabancı ülkelere sermaye aktarımları çeşitlenmiş ve kolaylamıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları şeklindeki sermaye aktarımı, özelleştirme, montaj sanayi, ortak girişim, yap-işlet-devret modeli, şube açma veya yeni tesis kurma ve satın alma yoluyla birleşme şeklinde gerçekleşmektedir.

1.1.1.1. Özelleştirme

Özelleştirme, kamu mülkünde, yönetiminde, tasarrufunda ya da hukukunda olan mal veya hizmetin ekonomik, mali ve toplumsal amaçlar güdülerek, özel kişi ya da kuruluşlara devredilmesidir (Görmezöz, 2007:20).Özelleştirmenin amaçları ekonomik, mali, toplumsal ve siyasal amaçlar olmak üzere 4 başlık altında incelenebilir.

Özelleştirmenin ekonomik amaçları, mikro düzeyde şirket verimliliğini sağlamak, karlılığı artırmak, makro düzeyde ise serbest piyasa ekonomisini tüm kurum ve kurallarıyla işler hale getirmek, sermayeyi tabana yaymak, kıt kaynakların optimal dağılımını sağlamak şeklinde sınıflandırılabilir. Özelleştirme ile devlet fiyatlandırması yerine piyasa fiyatlandırması maliyetleri aşağıya çekerek genel fiyat düzeyinin düşmesine ve anti enflasyonist etki neticesinde ekonominin dengeli büyümesine katkı sağlayabilir (Öztürk, 9).

Özelleştirme ile gerçekleştirilmek istenen mali amaçlar ise aşağıdaki gibi özetlenebilir; (Yılmabaşar, 2009).

* Devlete ek gelir sağlama: Özelleştirme, iç ve dış borçların kapatılmasında ve kamu açıklarının düşürülmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Özelleştirmenin bu amaçla kullanılması, özelleştirme kuramcıları ve taraftarlarınca da eleştirilmektedir. Bu yaklaşıma göre, kamu kesimi açığı, cari gider ve gelir (ağırlıklı olarak vergi geliri) farkından oluşan dinamik bir olgudur. Bu denklığı sağlayacak yapısal önlemler

alınmadıkça, satış geliri ile en fazla 1-2 yıllık açık kapatılabilir. Diğer taraftan, kamu açığını gidermek için temel mal ve hizmetlerin özelleştirilmesi, gelir dağılımının bozulmasına yol açtığı gibi fırsat eşitliğinin de yok olmasına sebep olabilir. Özelleştirme gelirin, yeni yatırım alanlarında ve toplam üretim kapasitesini arttırmak için kullanılması halinde, rasyonel olacağı savunulmaktadır.

* Kamu iktisadi teşebbüslerinin borç yükünden kurtarılması: Bu da eleştirilen bir amaç olup, kamu kesimini rasyonalize etmek ve israftan kaçınmak yerine, bu kuruluşları satarak kolay yolu seçmenin, sağlam bir gerekçe oluşturmadığı ileri sürülmektedir.

* Vergileme yapısını değiştirmesi: Hükümetler kamu iktisadi teşebbüslerinin fiyatlarını vergilendirme aracı olarak kullanmaktadır. Dolaylı vergiler, her gelir grubuna aynı tutarda yansıdığı için, adaletsiz bir vergilendirme biçimi olarak görülmektedir. Özelleştirme ile kamu iktisadi teşebbüsleri fiyatlandırma mekanizması kullanılarak dolaylı vergi alma politikası yerini, özelleşen kuruluşlardan alınacak gelir ve kurumlar vergisi gibi dolaysız vergilere bırakacaktır.

Özelleştirmenin toplumsal ve siyasal amacı ise, serbest rekabet düzeni içinde kıt kaynakların optimal dağılımı gerçekleştirip, toplumsal refahın optimizasyonunu sağlamaktır. Özelleştirmenin gelir dağılımını düzeltici etkisi üzerinde durulurken, işletmenin hisse senetlerine sahip çalışanların ücret dışı gelirlerden istifade etme imkanından söz edilmekte, ekonomik işletmelerin kazanç ve paylarının bir kesimle sınırlı kalmayarak tabana yayılmasından bahsedilmektedir. Böylece dengeli bir toplum yaratma hedefine ulaşılabileceği beklenilmektedir (Yılmabaşar, 2009).

1.1.1.2. Montaj Sanayi

Özel bir doğrudan yabancı yatırım türü olan montaj sanayinde, temel parçalar yatırım yapılan ülkede birleştirilerek üretim yapılmaktadır. Daha çok otomotiv sektöründe görülen bu yatırımlar da, çok uluslu şirketler geliştirmekte olan ülkelere ucuz işgücünden yararlanma ve pazara girme avantajları elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Yani, dışarıdaki ana firmadan sağlanan temel nitelikli ara malları, ev sahibi ülkede yapılan bazı basit parçalarla birleştirilerek, üretimin son aşaması gerçekleştirilmektedir.

Montaj sanayinde yabancı sermayedarın amacı, düşük ücretlerden yararlanmak, piyasaya yakın olmak ve taşıma giderlerinden tasarruf sağlamaktır. Montaj tipi imalat çoğunlukla otomotiv, makine imalatı ve kimya sanayi gibi piyasaya yönelimli endüstrilerde görülmektedir. Üretimin son aşamasının yurtdışında, piyasaya yakın yerlerde gerçekleştirilmesi, taşıma giderlerinden tasarruf sağlayarak üretim maliyetini düşürmeye yardımcı olur (Seyidoğlu, 2007:610).

1.1.1.3. Ortak Girişim

Ortak girişim, bir çokuluslu şirket ile yerel şirketin amaçlarını gerçekleştirmek üzere kaynaklarını bir araya getirerek oluşturdukları mülkiyeti, faaliyetleri, sorumlulukları, finansal riskleri ana şirketlerden ayrı olan üçüncü bir şirkettir. Ortak girişim oluşturan taraflardan en azından birinin kumanda merkezi, ortak girişimin faaliyet gösterdiği ülkenin dışındadır. Bu yeni girişim faaliyetleri, temel yatırım, üretim, pazarlama ve yönetim politikalarının belirlenmesi ekonomik ve yasal olarak birbirlerinden bağımsız olan ana şirketlerin ortak kontrolündedir (Ulaş, 2003:57).

Ortak girişim ile gerçekleşen yatırımlar, firmaların bir işe başlamanın yüksek risklerini azaltması, küçük ölçekli şirketlerin büyük ölçekli şirketlere rekabet edebilme ve aralarında varlıklarını sürdürebilme şansı tanınması ve yeni teknolojileri kolayca elde edebilme şansı vermesi dolayısıyla şirketlere cazip gelmektedir (Kurtaran, 2007:368).

1.1.1.4. Yap-İşlet-Devret Modeli

Yap-işlet-devret modeli, bir ülkede temel alt yapı yatırımlarının yapılmasında, özel kesimin doğrudan yabancı yatırıma katkısını sağlamayı amaçlayan, dünyada ve Türkiye’de 20. yy. sonlarından itibaren uygulanmaya başlanılan bir yatırım türüdür. Yap-İşlet-Devret modeli ile daha çok büyük elektrik santralleri, barajlar, hava alanları, metrolar ve bazı karayollarının yapımı gerçekleştirilmektedir. Devletlerin böyle projeleri bütçe kaynaklarından karşılaması büyük mali yük doğuracağından dolayı bu yatırımlar hükümetler için bir destek mekanizması olarak düşünülmektedir.

Yap-işlet-devret modeli ile gerçekleştirilecek projelerin toplam bedeli önceden sabit bir miktar olarak belirlenerek ve 10-15 yıl gibi belirli bir süre sonunda yatırımın bedelsiz

olarak ev sahibi ülke hükümetine devredilmesi kararlaştırılmaktadır. Böylece dışarıya yapılan kar transferleri ev sahibi ülkenin toplam dış borcu ile yerli ortağın koyduğu sermayeyi, gerekli faiz ve karları, tesisin işletme ve bakım giderlerini karşıladıktan sonra tesis ev sahibi ülke hükümetine devredilir. Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra, yap-işlet-devret modeli ile ilgili birçok proje gerçekleştirilmiştir (Seyidoğlu, 2007:612).

1.1.1.5. Şube Açma veya Yeni Tesis Kurma

Doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişinin farklı bir şeklini oluşturan şube açma veya yeni tesis kurma yatırımlarında, ana şirket, işletmenin mülkiyetinin tamamına sahiptir. Sahipliğin tek işletmede bulunması, yönetsel sorunların oluşmasını da engellemektedir. Yeni şube açma veya tesis kurma doğrudan yabancı yatırımlar için zor bir konudur. Bunun nedeni, ev sahibi ülkedeki düzenlemelere karşı doğrudan yabancı yatırımların duyarlı olmasıdır. Doğrudan yabancı yatırımların ülkeler için duyarlı olduğu başlıca konular arasında, yatırımın maliyeti, kar transferi, vergi düzenlemeleri ve ev sahibi ülkenin sosyo-ekonomik yapısı yer almaktadır (Dikmen, 2010:13).

1.1.1.6. Satın Alma Yoluyla Birleşme

Bu tür doğrudan yabancı yatırımda, işletme diğer bir işletmeyi veya işletmeleri tüm aktif ve pasifleriyle devralır ve devralınan işletmenin tüzel kişiliğine son verilir. Devralma yoluyla birleşmede, birleşme bedeli nakit olarak ödenebileceği gibi, ortaklık hakkı tanımak yoluyla da ödeme yapılabilmektedir (Candemir, 2006: 21).

Satın alma yoluyla birleşme özellikle 1980’li yıllardan itibaren artış göstermekle birlikte 1990’lı yıllardan itibaren önemli bir ivme kazanmıştır. 2001 yılında gerçekleşen şirket evlilikleri 1990 yılına göre üç kat artış göstermiştir. Uluslararası rekabetin artmasıyla hız kazanan şirket evlilikleri en çok gelişmiş ekonomilerde özellikle ABD’de görülmektedir (Şişman, 2005:204). Son 10-15 yıllık dönemde ise gelişen piyasaların daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Küresel ekonominin önem kazanması ve çok uluslu firmaların sayılarının artması, ulusal sınırları aşan birleşme ve satın almalarda gözle görülür bir artış yaşanmaktadır (Akdoğu, 2011: 138).

1.1.2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Nedenleri

Doğrudan yabancı yatırımların dünyada yaygınlaşması 1950'lerin sonrasına rastlamaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların nedenleriyle ilgili çok sayıda ekonomik, davranışsal ve stratejik etken üzerinde durulmuştur. Aşağıda doğrudan yabancı yatırımların nedeni olarak ileri sürülen en önemli etkenlerden söz edilmektedir (Seyidoğlu, 2007:602-605):

1. Hammadde kaynaklarına yakın olmak: Büyük şirketler üretimlerini artırabilmek ve büyüebilmek için ham maddeye ihtiyaç duymaktadırlar. Yeryüzündeki ham madde ve kaynaklar dengeli bir biçimde dağılmadığından dolayı, büyük sermayeli şirketler, üretimlerine devam edebilmek, üretimlerini artırabilmek veya ihtiyaç duydukları ham maddeye ulaşabilmek için ana merkezlerin çok uzağında yatırım yapmak zorunda kalmaktadırlar. Son yüz yıldır uluslararası şirketler ihtiyaçları olan ham maddeyi karşılayabilmek amacıyla yatırımlarını, ham madde kaynaklarının bulunduğu az gelişmiş ülkelere yapmışlardır.

2. Firmaların deneyim, birikim teknik bilgi, patent ve lisans sözleşmelerini paylaşmak istememeleri: Firmaların deneyim, birikim, teknik bilgiler, patent veya lisans anlaşmalarını bir başka firmaya aktarmaları uygun olmadığından, bu donanımların üretimde kullanılması gereken ülkelere doğru yatırımı kaçınılmaz olur.

3. Firmaların isim ve markalarını paylaşmak istememesi: Bazı firmalar alanında önemli bir markaya sahiptir. Firma isim ya da markalarına zarar gelmemesi için mallarını yurt dışında başka bir firma tarafından üretimine sıcak bakmazken kendileri yurt dışında üretim yapmayı tercih eder. Bundan dolayı, ana merkezin bulunduğu ülke dışında yatırıma giderler.

4.İç piyasanın doyum noktasına gelmesi: Ürünlerin yaşam hipotezine göre, yeni bir ürünün gelişme aşamalarının sonuna varıp, iç piyasada doyum noktasına ulaştıktan sonra, mevcut piyasada daha fazla kar olanağı kalmaz. Firmanın kar artışına devam etmesi için, daha az rekabetin olduğu yabancı piyasalarda üretim yapması gerekli olabilir.

5. Firma kararlarının etkileşimi: Birkaç firmanın egemen olduğu bir piyasada, birinin alacağı kararlar diğerlerini de etkiler. Dolayısıyla herhangi bir firmanın dış yatırım yaptığı durumda diğer firmalarda dış piyasayı (pazarlarını) rakibine kaptırmamak için aynı yolu izler ve firmalar dış yatırım yapar.

6. Tarife ve kotalar: İhracatçı firma, ithalatçı ülkenin uygulamaya koyduğu tarife ve kotalar karşısında o piyasayı kaybetme tehlikesiyle karşılaşır. Bu durumda, ihracatçı firma, tarife ve kotalardan etkilenmemek ve o piyasayı eskisi gibi elde tutmak ister. Bu durumda, ihracatçı firma söz konusu ülkeye yatırım yapıp o piyasada üretime başlamaktadır. 1960'lı yıllarda Amerikan yatırımlarının Batı Avrupa'ya akışı altındaki ana etkenler arasında tarife ve kotalar yer almaktadır.

7. Bankacılık sektöründeki yeni düzenlemeler: Bankacılık ve bazı imalat sanayi alt sektörlerinde faaliyette bulunan şirketlerin uluslararası alana yayılmaları, daha rahat faaliyette bulunmaları hususunda önemli bir etkidir. Örneğin, ABD'de ve diğer sanayileşmiş ülkelerde bankacılık yasalarının getirmiş olduğu çeşitli düzenlemeler hakimdir. Bankalar bu düzenlemelerden kurtulmak için yurt dışında yatırım yaparak yeni şubeler açmışlardır.

8. Nakit akımında istikrar sağlayabilme: Firmalar üretimi tek bir piyasa ile sınırlı bulundurmazlar. Çünkü firmalar nakit akımları konusunda göreceli bir istikrarsızlık ile karşı karşıya kalmak istemezler. Firma, üretim yapacağı ürün çeşitlendirmesiyle bu durumu bir ölçüde dengelemeye çalışır. Fakat aynı ülkede tüm ürünlerin satış koşullarının benzer yönde etkilenmesi olası bir durumdur. Yani ürün çeşitlendirilerek bu risk giderilemez. Oysa firma üretimini uluslararası düzeyde çeşitlendirerek bu riski bir ölçüde azaltabilir. Çünkü ülkelerin ekonomilerinde gerçekleşen dalgalanmalar, tüm ülkelerde aynı yönde olmaz. Bundan ötürü firmalar yeryüzünde farklı ülkelerde aynı yatırıma gitmeyi tercih edebilir.

9. Ucuz doğal kaynaklar ve emek sağlayabilme: Doğal kaynak ve emek maliyetleri ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Emek ve doğal kaynak yoğun malların bu faktörlerin bol ve ucuz olduğu yerlerde kurulması üretim maliyetlerinin azalmasına yol

açar. Çok uluslu şirketlerin Malezya, Meksika, Kore, Hindistan, Hong Kong, Çin ve Tayvan vb. gibi ülkelere yaptıkları yatırımlarda bu faktörün önemli bir etkisi vardır.

1.1.3. Doğrudan Yabancı Yatırımları Açıklayan Teoriler

Doğrudan yabancı yatırımlar konusunda geliştirilen ve test edilen birçok teori mevcuttur. Fakat bunların hepsi belirli bir faktör üzerinden doğrudan yabancı yatırımları açıklamaya çalışmaktadırlar. Doğrudan yabancı yatırımları açıklamaya çalışan bu teoriler dört başlık altında incelenebilir (Seyidoğlu, 2007:605). Bunlar; tekel üstünlüğü teorisi, oligopolcü tekel teorisi, içselleştirme teorisi ve OLI modelidir.

1.1.3.1. Tekel Üstünlüğü Teorisi

1960'larda Stephan Hymer tarafından ortaya atılan bu teoriye göre, çok uluslu şirketin yerel bir şirketler karşısında tekel gücü sağlaması, bu şirketlerin üstünlüğünün bir sebebi olarak görülmektedir. Tekel gücü sağlayan etkenler yabancı firmaya özgüdür. Piyasadaki diğer firmalar bu etkenlerden faydalanamazlar. Bundan dolayı, tekel üstünlüğü teorisi, çok uluslu firmaların yatırımlarını, bu firmaların faaliyet gösterdikleri yabancı piyasalarda rekabetçi koşulların bulunmaması ile açıklar. Dikey bütünleşme, yatay bütünleşme, aktarılamayan bilgiler ve şirket unvanından yararlanma vb. tekel üstünlüğü yaratan etkenler arasında sayılabilir (Seyidoğlu, 2007:606).

1.1.3.2. Oligopolcü Tepki Teorisi

Oligopol, nispi olarak az sayıda satıcının bulunduğu bir piyasadır. Bir piyasanın oligopol olarak değerlendirilebilmesi için, o piyasadaki firmaların birbirlerinin hareketlerini dikkate almaları gerekir. Bu durum endüstrideki firma sayısının sınırlı olması veya her firmanın piyasa içinde önemli bir yer tutması ile mümkün olmaktadır (Yaylalı, 2004:347).

Oligopolcü tepki teorisine göre, birkaç büyük firmanın egemen olduğu bir piyasada firmalardan birinin kar, satış, yatırım vb. gibi önemli bir konuda aldıkları bir karara, diğerleri de benzer bir kararla tepki verir. Benzer malı ihraç eden firmalardan birinin yabancı piyasada doğrudan yabancı yatırım yaparak farklı bir piyasada aynı malı üretmesi,

o piyasada bir üstünlük sağlamasına yol açar. Bu durum aynı piyasada ihracatta bulunan diğer rakip firmaların ihracatını olumsuz etkiler(Seyidoğlu, 2007:606). Bu yönden, yatırım yapan firma gibi, pazar payını kaybetmek istemeyen diğer firmalarda yabancı piyasaya doğrudan yabancı yatırım yapma kararı verirler. Coca Cola'nın ihracatçısı olduğu bir piyasaya Pepsi'nin yatırım yapması sonucunda, Coca Cola'da o piyasaya yatırım yapma kararı alması bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

1.1.3.3. İçselleştirme Teoremi

Bir firmanın sahip olduğu özel bilgilerden tam olarak yararlanabilmesinin ve bu özel bilgilerin başkalarının eline geçerek kullanılmasını önlemenin en etkin yolu onu içselleştirmek yani lisans anlaşmaları yerine bu bilgileri şirketin kendi üretiminde kullanılmasını sağlamaktır (Seyidoğlu, 2007:607). Diğer bir ifadeyle, içselleştirme, çeşitli girdi, parça, faktör, bazı ürün ve hizmetlerin üretim, tüketim ve dağıtımının tamamen bir şirket içerisindeki değişik birimlerce üretilmesi demektir (Grosse ve Behrman, 1992:115).

Teori, bilgiyi bir ara malı olarak üretim sürecine dahil eder ve bilgi konusunda piyasaların aksak olduğu varsayımına dayanır. Ancak, doğrudan yabancı yatırımlar uluslararası bilgi transferiyle yakından ilgilidir. Eksik bilgiye sahip olan firmalar bir ikilem içinde kalmaktadırlar. Firmalar, elde edebildikleri bilimsel bilgiyi ticarete konu etmek isteyebilirler. Fakat malın fiyatı hakkında bir belirsizlik söz konusu olduğundan yabancı ülkedeki üretim sürecini kendi üretim süreçlerine dahil ederler. Dolayısıyla firmalar, yabancı ülkedeki üretim sürecini içselleştirme şeklinde bir davranışa girerler. Böyle bir davranış biçimi de firmaları yerel piyasadaki rakiplerin fırsatçı davranışlarından ve bu durumun sebep olabileceği zararlardan korur. Çünkü içselleştirme, güveni arttırmakta ve işlem maliyetlerinin azalmasına yol açarak piyasa üyeleri arasındaki fırsatçılığı azaltmaktadır (Seyidoğlu, 2007:606).

İçselleştirmenin firmalara sağladığı faydalar; pazarlık, müşteri belirsizliklerinden kaçınabilme ve piyasalar arasında fiyat farklılaştırması uygulayabilme olanağı olarak sıralanmaktadır. Uluslararası firmaların yaptığı içselleştirmeler aşağıda belirtildiği üzere üç grupta toplanır.

1. Yatay olarak bütünleşmiş çok fabrikalı firmaların patent gibi firmaya özgü üstünlüklerini korumak için yaptıkları yatırımlar,
2. Dikey olarak bütünleşmiş çok fabrikalı firmaların bir malın (örneğin petrol) bütün üretim aşamalarını içermek için yaptıkları yatırımlar,
3. Riskin uluslararası alanda çeşitlendirilmesine ve dağıtımına dayanan yatırımlar,

Sonuç olarak, teori çok uluslu şirketlerin uluslararası piyasalarda birçok düzensizlikler ve risklerle karşılaşabilecekleri görüşünden hareketle kendi üretim faaliyetleri ile ilgili piyasaları içselleştirmeleri biçiminde özetlenebilir.

1.1.3.4. OLI Modeli

OLI modeli, içerdiği kavramların İngilizcede baş harflerinin bir araya getirilmesiyle adlandırılmaktadır. Buna göre, O (ownership) sahiplik üstünlüklerini, işletmenin sadece kendisinde bulunan üretim ayrıcalıklarını, L (location) işletmenin yatırımın yapılacağı piyasanın konumuyla ilgili üstünlükleri, I (internalization) ise içselleştirme üstünlükleri, şirketin piyasaya neden başka yollarla değil de doğrudan yabancı yatırım biçiminde gireceğini açıklamaktadır (Seyidoğlu, 2007:608-609).

1.1.4. Doğrudan Yabancı Yatırımların Ev Sahibi Ülke Üzerindeki Etkileri

Küreselleşen dünya ekonomisinde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler doğrudan yabancı yatırımları çekebilmek için kıyasıya yarış halindedir. Bu yarışın en önemli sebebi doğrudan yabancı yatırımların avantajlarından yararlanabilmektir (Karluk ve Rıdvan, 2001: 97). Bununla birlikte doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke ekonomisi üzerinde doğurabileceği olumsuz etkiler de söz konusudur.

1.1.4.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Olumlu Etkileri

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yapılan doğrudan yabancı yatırımların avantajları, doğrudan yabancı yatırımların türüne göre ülke ekonomisinde farklı etkiler oluşturur. Ülkelerin sahip oldukları politik, iktisadi, sosyal ve fiziki alt yapı farklılıkları

doğrudan yabancı yatırımların etkilerinin ülkeden ülkeye farklılıklar göstermesine yol açar (Aktürk ve diğerleri, 2006: 86).

Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkenin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine doğrudan katkı sağlar. Doğrudan yabancı yatırımlar hem başlangıç sermayesi ile hem de sağladığı karları yeniden yatırıma dönüştürerek, ev sahibi ülkenin üretim kapasitesini artırıcı bir etkiye sahiptir (De Mello, 1999:134). Doğrudan yabancı yatırımların sağladığı yeni üretim kapasitesi, ev sahibi ülkenin reel ekonomisinin artmasına ve istihdamın genişlemesine yol açar. Böylece doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkenin işsizlik sorununun çözümüne katkıda bulunur.

Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkeye sermaye ile birlikte teknoloji ve işletmecilik bilgisi de getirir. Bu özelliği ile doğrudan yabancı yatırımlar, ülkelerarası teknoloji transfer yollarından birini oluşturur (Kaymak, 2005:80).

Doğrudan yabancı yatırımların sağladığı döviz girdisi, uzun dönemde ithalata ikame edici etki yaratırken, ihracatı artırıcı etkisi ile de ev sahibi ülkenin ödemeler dengesinin düzelmesine katkıda bulunur. Ancak yurt dışına yapılan kar transferleri ödemeler dengesini olumsuz etkiler. Bundan dolayı ev sahibi ülkeler, çoğunlukla yabancı sermaye şirketlerinin kar transferlerini sınırlandırıcı düzenlemeler yaparlar ve yabancı firmalardan karlarını yeniden yatırıma dönüştürmeleri isterler (Obwona, 2001:47).

Doğrudan yabancı yatırımlar yerli ekonomiye dinamizm kazandırır ve iç rekabeti artırır. Yerli sanayinin tekeli bir yapıya sahip olması durumunda, doğrudan yabancı yatırım yoluyla piyasaya giren yabancı firmalar, piyasadaki tekeli kırarak kaynak verimliliğinin artmasına ve iç fiyatların düşmesine neden olurlar.

Doğrudan yabancı yatırımların yapıldığı ülkelerde etkin bir vergi sisteminin varlığı, ev sahibi ülke için önemli bir vergi kaynağı oluşturabilir. Ancak bu gelir kaynağının elde edilebilmesi için vergi oranlarının makul seviyelerde belirlenmesi gerekir. Bu oranlar yüksek olduğunda yatırımcılar üzerinde caydırıcı bir etki yaratabilir (Seyidoğlu, 2007:617).

1.1.4.2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Olumsuz Etkileri

Doğrudan yabancı yatırımların temel özelliği, işletme yönetimi üzerinde dolaysız bir denetim sağlamasıdır. Bu bakımdan, bir plana bağlı olmadan kabul edilen doğrudan yabancı yatırım, ana sektörleri ele geçirerek ekonomiyi denetim altına almaktadır. Bu durumda belirli amaçlara yönelik para, maliye ve dış ticaret politikası uygulama serbestliği engellenir ve bağımsız bir sanayileşme politikası izlenemez. İleri zamanda ülkedeki siyasal kurum ve kuruluşların yabancı nüfuz altına girmesine neden olmaktadır(Seyidoğlu, 2007:618).

Doğrudan yabancı yatırımı yapan işletmelerin arkasındaki büyük sermaye gücü, ileri teknoloji ve işletmecilik bilgisi küçük ölçekli yerli şirketlerin lehlerine olur ve yabancı yatırımcılar yerli yatırımcılar karşısında haksız rekabet üstünlüğü sağlayabilirler. Rekabet imkanı bulamayan ülkedeki yerli girişimciler endüstriyi terk etmeye zorlanır ve böylece ev sahibi ülkenin ekonomisinde tam bir tekelci konumuna geçebilir (Kaymak, 2005: 83).

Doğrudan yabancı yatırımların diğer bir olumsuz etkisi, montaj sanayi şeklinde ki yatırımlarda görülmektedir. Montaj sanayi üretimin son aşamada olup, hammadde ve yarı işlenmiş ürünler ithalat yoluyla yabancı şirketin ana merkezinden karşılanmaktadır. Bu durum yatırım yapılan ev sahibi ülkenin yerli üretimini dışa bağımlı hale gelmesine ve ülkenin döviz rezervleri üzerine büyük bir baskı oluşturmasına sebep olabilir (Saatçioğlu, 2002:123).

Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülke piyasalarına girerken ve çıkarken döviz piyasalarında dalgalanmalara neden olabilir. Piyasalara girişte, döviz arzını bollaştırarak ulusal paranın aşırı değer kazanmasına neden olabilir. Bu durum, ithalatı artırıp ihracatı caydırır ve dış ticaret rakamlarını olumsuz biçimde etkileyebilir (Kaymak, 2005: 83).

Doğrudan yabancı yatırımlar geliştirmekte olan ülkelerdeki ekonomik yapıyı bozabilir. Doğrudan yabancı yatırımlarda ileri üretim teknikleri uygulanırken, yerli firmaların geleneksel üretim yapısı sürdürmeleri ekonomiyi düal bir yapıya sokabilir. Yabancı sermaye şirketlerinin sermaye yoğun teknolojiler kullanması, ülkenin işsizlik sorununa olumsuz etki yaparken, yerli işletmeler yabancı işletmelerle rekabet edemedikleri

için piyasadan çekildiklerinden dolayı işsizliğin artmasına neden olmaktadır (Seyidoğlu, 2007:618-620).

Yeni bir tesis kurmak yerine az gelişmiş ÷lkede mevcut bir tesisin satın alınması şeklinde yapılan doğrudan yabancı yatırımların ÷lke ekonomisine sağlayabileceği yararlar çok daha sınırlıdır. Kurulu bir tesisin üretim kapasitesinin artırılması, istihdam yaratma, yeni teknoloji getirme ve ihracatta artış sağlama gibi etkiler tartışmalıdır (Seyidoğlu, 2007:618-620).

Doğrudan yabancı yatırımların lehine ve aleyhine görüşlerin bir ihtimalle siyasal değerlerden kaynaklandığı düşünölmektedir. Uygulamada her iki görüş de doğrulayacak bir çok örnek bulunabilir. Çok uluslu şirket ile doğrudan yabancı yatırımların yapılacağı ÷lkenin ekonomik çıkarları bağdaştırılabildiği sürece doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ÷lkenin menfaatine olur. Bugün, dünyadaki duruma bakıldığında tartışmalar bir yana, doğrudan yabancı yatırımları kendilerine çekebilmek için ÷lkelerin bir rekabet halinde olduğu görölmektedir (Seyidoğlu, 2007:618-620).

1.1.5. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu’nun 1838 yılında başta İngiltere olmak üzere diğer Avrupa ÷lkelerine tanıdığı ticaret imtiyazları (kapitülasyonlar), bir taraftan Osmanlı dış ticaretinin hızla büyümesine ve liberalleşmesine yol açarken, diğer taraftan 1850’lere doğru Batı Avrupa sermayesinin yaptığı yatırımlarla yeni bir boyut kazandı. Böylece bugünkü topraklarımız üzerinde ilk doğrudan yabancı yatırımlar başlamış oldu. Batı Avrupa ÷lkeleri Osmanlı İmparatorluğu’nda başta ulaşım (demiryolu yapımı) olmak üzere bankacılık, sanayi, ticaret ve belediye ya da şehir hizmetleri gibi karlı ve stratejik alanlara yatırım yapmışlardır (Yavan ve Kara, 2003: 25).

Cumhuriyet döneminde 1929-1939 İzmir İktisat kongresi kararlarının ışığında liberal bir iktisat politikası izlemesi, ÷lkeye bu dönemde önemli miktarda yabancı sermaye yatırımının yapılmasını sağlamıştır. Nitekim 1920 ile 1930 arasında Türkiye’de 66 adet yabancı sermayeli anonim şirket kurulmuş ve bunlar toplam 31,4 milyon TL tutarında doğrudan yabancı yatırım gerçekleştirmişlerdir (Yavan ve Kara, 2003: 27).

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve II. Dünya Savaşı'nın uluslararası yatırımları kesintiye uğratması nedeniyle 1930-1946 yılları arasında Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar sınırlı olmuştur. Doğrudan yabancı yatırım faaliyetleri 1954 yılında kabul edilen 6224 Sayılı "Yabancı Sermaye Kanunu" ile resmi bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu Kanun; Türkiye'de, 1950'lerden 2003'e kadar geçen sürede çıkarılan ve yabancı sermaye konusunda oldukça liberal hükümler içeren bir kanundur (Erçakar ve Karagöl, 2011:9).

Tablo 1'de de görüldüğü üzere her ne kadar 6224 sayılı yasa döneminin çok ilerisinde bulunsa da, Türkiye'ye 1954-1980 döneminde gelen doğrudan yabancı yatırım tutarı önemli bir miktara ulaşmamıştır. 1980 yılı sonu itibarıyla ancak 281 milyon tutarında bir doğrudan yabancı yatırım girişi gerçekleşmiştir. Bu tutarın 197 milyon dolarlık kısmının 1973 yılına kadar gerçekleşmiş olması da dikkat çekicidir. Diğer yandan, 1974 ve 1979 yıllarında ülkeden sermaye çıkışı olmuştur. Buradan anlaşılmaktadır ki, bir ülkenin sadece yasal düzenlemelerle doğrudan yabancı yatırım çekmesi pek mümkün görülmemektedir. Gerçekleşen rakamlar, Türkiye gibi iç piyasası geniş, ekonomik potansiyeli zengin ve stratejik konumu elverişli bir ülke için son derece yetersiz kalmıştır (Erçakar ve Karagöl, 2011: 11).

Tablo 1:6224 Sayılı Kanun Kapsamında Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım

Yıllar	Yıllık		Birikimli	
	Milyon Doları	Milyon TL	Milyon Dolar	Milyon TL
1954 Öncesi	2.8	7.9	2.8	7.9
1954	2.2	6.1	5.0	14.0
1955	1.2	3.3	6.2	17.3
1956	3.4	9.4	9.6	24.7
1957	1.3	3.6	10.9	30.3
1958	1.1	4.5	12.0	34.8
1959	3.4	20.5	15.4	55.3
1960	1.9	16.3	17.3	71.6
1961	1.2	10.9	18.5	82.5
1962	4.2	37.4	22.7	119.9
1963	4.5	40.0	27.2	159.9
1964	11.9	103.9	37.1	263.8
1965	11.6	88.8	50.7	352.6
1966	9.7	86.9	60.4	439.5
1967	9.0	80.3	49.4	519.8
1968	13.9	107.7	83.3	627.5
1969	13.2	109.6	96.5	737.1

1970	9.0	89.4	105.5	826.5
1971	11.7	150.7	117.2	977.2
1972	12.8	173.2	130.0	1.150.4
1973	67.3	918.7	197.3	2.069.1
1974	-7.7	-106.7	189.6	1.962.4
1975	15.1	215.0	204.7	2.177.4
1976	8.9	140.3	213.6	2.317.7
1977	9.2	162.6	22.8	2.480.3
1978	11.7	275.0	234.5	2.755.3
1979	-6.4	-237.8	228.1	2.518.5
1980	53.0	-	281.1	-

Kaynak: Erçakar ve Karagöl, 2011:12

Türkiye açısından 1980’lertarihi bir milat olmuştur ve 24 Ocak Kararları olarak geçen reform programı, içe dönük ithal ikameye dayalı sanayileşme stratejisinden, dışa açık büyüme ve sanayileşme stratejisine geçişi hedeflemiştir. 24 Ocak Kararları’nın etkisiyle 1988’e kadar doğrudan yabancı yatırımlar 150-700 milyon dolar arasında gerçekleşmiştir. Türkiye’de 1989 yılında başlayan sermaye hesabının liberalize edilmesi sonucu artan doğrudan yabancı yatırımlar 1990-1992 arası büyük bir patlamaya dönüşmüş ve sonraki yıllar oluşan siyasi istikrarsızlığın etkisiyle şekillenmiştir. Bu düşüş, ancak 2001’deki finansal krizden sonra gerçekleştirilen yapısal reformlar, siyasi istikrar ve düşük enflasyonu beraberinde getirdiği kredibilite artışının sağladığı düzelmeye yeniden artış trendine girmiş ve 2002’den bugüne kadar geçen sürede belli bir mesafe almıştır (Açıkalın ve Ünal, 2009: 35-36).

Tablo 2’de Türkiye’nin 1996-2013 yılları arası doğrudan yabancı yatırımlar girişleri incelenmektedir. Türkiye 1996-2004 yılları arası 13.153 milyar ABD Doları doğrudan yabancı yatırım çekmeyi başarmıştır. 2002 yılı sonrası ekonomide yapılan ve hızla uygulanan reformların etkisiyle Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar artmıştır. Türkiye 2005 yılında 10.031 milyar, 2006 yılında 20.185 milyar ve 2007 yılında Türkiye için rekor düzey olan 22.047 milyar ABD Doları doğrudan yabancı yatırım çekmeyi başarmıştır. 2009 yılında ABD merkezli küresel krizin etkisiyle Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı yatırım miktarında azalma görülmüş ve 2009 yılı için doğrudan yabancı yatırım miktarı 8.663 milyar ABD Dolarında kalmıştır.

Son yıllarda Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı yatırım miktarı incelendiğinde, 2010 yılı sonrası küresel ekonomide görülen olumlu sinyallerin etkisiyle 2011 yılında 16.047 milyar, 2012 yılında 12,557 milyar ve 2013 yılında 12.686 milyar ABD Doları

tutarında doğrudan yabancı yatırım girişi olduğu görülmektedir.2014yılıının ilk 8 aylık verileri incelendiğinde ise Türkiye'ye 8.639 milyar ABD Doları doğrudan yabancı yatırım giriş olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Türkiye'nin 1996-2013 Dönemleri Arasında Doğrudan Yabancı Yatırım Bileşenleri (Milyon Dolar)

	Gayrimenkul (Net)	Sermaye(Net)	Sermaye Girişi	Sermaye Çıkışı	Diğer Sermaye	DYY
1996-2004	2.341	9.930	11.070	-1.140	882	13.153
2005	1.841	8.134	8.535	-401	56	10.031
2006	2.922	16.932	17.639	-657	281	20.185
2007	2.926	18.394	19.137	-743	727	22.047
2008	2.937	14.712	14.747	-35	2.111	19.760
2009	1.782	6.170	6.252	-82	711	8.663
2010	2.494	6.203	6.238	-35	339	9.036
2011	2.013	14.064	16.055	-1.991	-30	16.047
2012	2.636	9.503	10.136	-633	418	12.557
2013	3.049	9.621	10.189	-568	16	12.686
2014(Ocak-Ağustos)	2.906	6.063	6.444	-89	-330	8.639

Kaynak: YASED, 2014:1 ve Ekonomi Bakanlığı UDY Verileri, 2014: 1

2013 yılında Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırım miktarı bir önceki yıla oranla %2 düşerek 12.9 milyar ABD Dolarına gerilemiştir. Türkiye, dünyada en fazla yatırım çeken 22'inci gelişmekte olan ülkeler arasında ise 11'inci ülkedir konumundadır. Türkiye, yeni yatırımlardaki proje sayısındaki artış ile Avrupa bölgesi içindeki sıralamada 7. sıradan 4. sıraya yükselmiştir. Bununla birlikte, Türkiye içinde gösterildiği Batı Asya bölgesinde en fazla uluslararası doğrudan yabancı yatırım çeken 1. ülke konumundadır. Öte yanda Türkiye'nin dünya genelindeki doğrudan yabancı yatırımlardan aldığı pay yüzde 0.9; gelişmekte olan ülkeler içindeki payı ise 1.7 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu Batı Asya bölgesinde 2009 yılından bu yana devam eden siyasi iktidarsızlık ve bölgesel çatışmalar doğrudan yabancı yatırımları olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuzluklara rağmen Türkiye dünya genelinde doğrudan yabancı yatırım akışlarından aldığı payı korumuştur (YASED, 2013: 3-5).

Tablo 3'te görüldüğü üzere 2013 yılı itibari ile küresel yatırım stoku 25.5 trilyon dolar olmuştur. ABD, İngiltere ve Hong Kong (Çin) en fazla doğrudan yabancı yatırım

stokuna sahip ülkelerdir. Türkiye ise 145 milyar ABD Doları değerindeki stok rakamı ile 33. sırada yer almaktadır.

Tablo 3: En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku Olan On Ülke ve Türkiye

Ülke	Yatırım Stoku (Milyar Dolar)
1. ABD	4.935
2. İngiltere	1.605
3. Hong Kong	1.443
4. Fransa	1.081
5. Çin Halk Cumhuriyeti	956
6. Belçika	924
7. Almanya	851
8. Singapur	837
9. İsviçre	747
10. Brezilya	724
33. Türkiye	145
Toplam	25.5 (Trilyon Dolar)

Kaynak: UNCTAD, 2014: 14.

1.1.5.1. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Sektörlere Göre Dağılımları

Dünya ekonomisinde yaşanan değişimler doğrultusunda Türkiye’de de sektörel dağılımda değişiklikler meydana gelmiştir. 1950’li yıllarda doğrudan yabancı yatırımlar dağılımları incelendiğinde genel itibariyle birincil ürünler ve doğal kaynağın mevcut olduğu sektörlerin tercih edildiği görülmektedir. Devamındaki yıllarda ise hizmet ve teknolojinin yoğun olduğu imalat sektöründe yoğunlaşma başlamıştır. İlerleyen zamanlarda doğrudan yabancı yatırımlar geleneksel yapısına göre farklılaşarak yeni sektörlerle yönelmiştir. Geleneksel sektörler; turizm, elektronik, otomotiv, hazır giyim ve yiyecek iken, yeni sektörler; telefon, yazılım ve bilgisayar teknolojisi, internet, bankacılık, elektronik parçalar, ortak servis ve şirket yönetim merkezleri, işlenmiş malzeme ve parçaları, döküman ve proje saklama-arşivleme hizmeti faaliyetleri, geliştirilmiş lojistik operasyonları, eczacılık ve bio-teknolojik sektörü olmuştur (Aydemir ve diğerleri, 2012:87- 88).

Tablo 4’da görüldüğü üzere 2013 yıl sonu itibari ile Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı yatırım miktarı bir önceki yıla göre %3.5 oranında düşerek 12.9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılında ivme kazanan ancak 2012 yılı itibariyle düşüşe geçen sanayi sektöründeki aşağı yönlü trend 2013 yılında da devam etmiştir. 2013 yılı sonu itibariyle sanayi sektörüne girişler, geçen sene aynı döneme kıyasla önemli bir düşüş kaydederek 5 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın, sanayi sektörünün alt kalemlerinden birini oluşturan elektrik ve gaz sektörüne yönelik girişlerde ise 3 katı tutarında artış gözlemlenmiştir.

İmalat sanayinde ise bilgisayar, elektrik-elektronik ürünlerin imalatı, 606 milyon ABD dolara ulaşan bir yatırım girişi ile imalat sanayi genelinde %30 payla birinci sırada yer alırken gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı %17 pay ile takip eden başlıca imalat sanayi alanı olmuştur.

Hizmetler sektöründe en fazla artış %79 oranında finans ve sigorta alanında gözlemlenirken en ciddi düşüş %84 ile inşaat sektöründe gerçekleşmiştir.

Tablo 4: Türkiye’de 2009-2014 Dönemi Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon Dolar)

Sektörler / Milyon ABD Doları	2009	2010	2011	2012	2013	2014 Ocak-Haziran
Sermaye Girişi	6.266	6.256	16.136	10.759	10.224	5.266
1. Tarım	45	81	32	43	49	55
2. Sanayi	3.887	2.887	8.037	5.479	4.810	2.897
İmalat	1.640	924	3.596	4.342	2.199	1.925
Elektrik, gaz	2.153	1.824	4.293	924	2.335	901
Madencilik	89	136	146	213	240	71
3. Hizmetler	2.331	3.288	8.067	5.237	5.336	2.314
Finans ve Sigorta	817	1.621	5.883	2.084	3.739	1.079
Toptan Perakende Ticaret	389	435	709	221	357	647
Ulaştırma ve Depolama	230	183	222	130	300	120
İnsan Sağlığı ve Sos. Hiz.	105	112	232	546	105	117
Bilgi ve İletişim	173	36	36	133	122	104
İnşaat	209	310	301	1.428	198	95
Gayrimenkul Hizmetleri	210	241	300	173	130	53
Diğer Hizmetler	198	350	384	522	385	99
Sermaye Çıkış	-82	-35	-1.991	-633	-568	-86
Diğer Sermaye (Net)	663	343	13	462	193	-452
Gayrimenkul (Net)	1.782	2.494	2.013	2.636	3.049	2.035
Toplam	8.629	9.058	16.171	13.224	12.918	6.763

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı UDY Raporu, 2014: 15.

1.2. Portföy Yatırımları

Portföy yatırımları bir ülkenin para ve sermaye piyasaları tarafından çıkarılan, hisse senedi ve tahvil gibi finansal araçların uluslararası sermaye piyasaları aracılığı ile satın alınması sonucunda yapılan yatırımlardır. Portföy yatırımları; hükümet tahvilleri, özel kuruluşların bono ve tahvilleri ile hisse senetlerinin uluslararası sermaye piyasalarından satın alınması biçimde gerçekleşmektedir. Portföy yatırımları, doğrudan yabancı yatırımlar ve rezervler dışındaki bir yıldan uzun vadeli tahvil ve hisse senedi yatırımlarla beraber kısa vadeli yatırımları da kapsamaktadır. (Çeken, 2003: 32).

Bir ülkede portföy yatırımlarındaki artış sermaye piyasalarının likiditesinde yükseliş yaratarak piyasalarda etkinlik artışına katkıda bulunur. Likidite artışı piyasaya derinlik kazandırarak yatırım çeşitliliği sağlar. Bunun yanı sıra, piyasa disiplini olumlu yönde etkileyip şeffaflığı artırarak, bilgiye erişimi kolaylaştırır. Diğer yandan, finans piyasalarının yönetsel ve teknik bilgi birikimi ve tecrübesine katkıda bulunur. Bütün bunlar nihai anlamda ev sahibi ülkenin sermaye ve diğer kaynaklarının daha etkin dağılımı ile ekonomisinin daha sağlıklı hale gelmesini kolaylaşmaktadır (Açıkalin ve Ünal, 2009: 17).

Portföy yatırımlarında gözlemlenen bir diğer etki ise, gelişmekte olan ekonomilerin hisse senedi fiyatlarının yukarı yönlü bir etki yaratmasıdır. Böylelikle düşük sermaye maliyeti ve canlanan hisse senedi piyasası, yine hisse senedi ihraçlarını özendiren bir etki yaratabilir. Aynı zamanda, ekonomiye yabancı portföy yatırımlarındaki artış, yurtiçi sermaye piyasalarının likiditesini yükseltmek suretiyle piyasaların etkinliğini artırmaktadır (Seyidoğlu, 1998: 711– 712).

Portföy yatırımlarının ülke ekonomileri üzerindeki bir diğer etkisi gelişmekte olan ülkelerin borçlanmaya gitmeksizin kaynak sağlamasıdır. Gelişmekte olan ülkelere de tasarruf açığı ve sermaye birikimi yetersizliği söz konusudur. Dolayısıyla portföy yatırımları bu açığın giderilmesine yönelik önemli bir kaynak olmaktadır. Diğer bir olumlu katkı ise portföy yatırımlarındaki artışın ekonomideki kaynak tahsisinde etkinliği arttıracığı beklentisidir. Diğer bir deyişle portföy yatırımları, yüksek sermaye birikimine sahip fakat düşük getirili ekonomilerdeki kaynakların, doğrudan yabancı yatırımlara dönüşerek gelişmekte olan ülkelere girişi için cazip bir ortam hazırlayabilir. Özetle,

gelişmekte olan ülkelere doğru olan kaynak akışının, bu ekonomiler için sermaye maliyetini azaltıcı, yatırımları arttırıcı ve kaynakların verimli kullanılmasını sağlayıcı bir etki yaratmaktadır (Seyidoğlu, 1998: 711–712).

Portföy yatırımları ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki farklara bakıldığında; ilk olarak, yatırımın yönetimi ve denetimi konusunda yatırımın yönetimi ve denetimi konusundaki farklılıklar göze çarpmaktadır. Portföy yatırımlarında yerleşik şirket üzerinde yönetim konusunda doğrudan etkinlik söz konusu değildir. Bu tip yatırımda yabancı firmalar, hissesini satın aldığı şirketi kontrol etmeyi amaçlamanın dışında parasal getiri peşinde koşmaktadırlar. Aslında burada, yabancından yerliye aktarılan şey sadece mali fondur. İkinci fark; Portföy yatırımları da piyasa işlemleri aracılığıyla ve birbirinden bağımsız iki ekonomik araç tarafından yapılan sermaye transferleridir. Doğrudan yabancı yatırımlar ise piyasa işlemlerine ihtiyaç duyulmamaktadır. Üçünü bir fark olarak, portföy yatırımları doğası gereği kısa dönemliken doğrudan yabancı yatırımlar genellikle uzun dönemli yapılan yatırımlar şeklindedir. Diğer bir fark ise, doğrudan yabancı yatırımlar yabancı ülkede kurulan şirket yatırımı yapan şirketin doğrudan denetimi altındadır. Portföy yatırımlarında ise bir tahvil veya hisse senedi alınırken, şirketin yönetiminin doğrudan denetlenmesi söz konusu değildir. Şirketler uluslararası piyasalardan finansman sağlarken, yönetim ise yerel yöneticilerdedir. Bunlara ek olarak, doğrudan yabancı yatırımı yapan firma sermaye ile birlikte, üretim teknolojisi ve işletmecilik bilgisini de getirir. Portföy yatırımlarında bu durum söz konusu değildir. Ayrıca, portföy yatırımlarını tasarruf sahibi gerçek kişiler tarafından doğrudan yabancı yatırımları genellikle çok uluslu şirketler tarafından yapılmaktadır (Seyidoğlu, 1998: 711–712).

1.3. Diğer Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımları ve portföy yatırımları dışında kalan tüm yatırımlar diğer yabancı yatırımlar grubunda değerlendirilebilir. Daha somut örnek vermek gerekirse; IMF tarafından verilen borç ve krediler, teknik rezervler, ticari krediler, nakit mevduatlar ve kategoride bulunmayan finansal varlıklar bu grupta yer almaktadır (Ülgen, 2005: 36).

Resmi sermaye hareketleri de bu grupta değerlendirilmektedir. Resmi sermaye hareketleri gelişmiş ülke ekonomilerinin, az gelişmiş ekonomilere yaptıkları bağış ve kredi

şeklindeki yardımlardır. Yardımlar bağış şeklinde olursa uluslararası bir transfer söz konusu iken, kredi şeklinde olursa devletlerarası bir borçlanma söz konusu olmaktadır. Kredi ve bağış şeklindeki bu yardımların verilmesinde ekonomik, sosyal ve siyasi birtakım faktörler etkili olmaktadır. Genellikle devletlerin, Dünya Bankası gibi mali kuruluşların ya da Avrupa Yatırım Bankası gibi bölgesel kalkınma bankalarının yardımlarından faydalanmaktadırlar. Ülkeler bu yardımlar sayesinde döviz ve tasarruf açıklarını kapatarak daha yüksek bir kalkınma hızına ulaşmaya çalışmaktadırlar (Kar ve diğerleri, 2003: 48).

RSH şeklindeki yatırımlar II. Dünya Savaşından sonra başta ABD olmak üzere piyasa ekonomisine dayalı sanayileşmiş ülkeler ile merkezi planlarla idare edilen ülkeler tarafından az gelişmiş ülkelere ekonomik ve askeri yardım amaçlı ortaya çıkmıştır. Hiçbir karşılık beklemeden yapılan bu dış yardım nedenlerinin altında ekonomik, siyasal ve insancıl faktörler bulunmaktadır (Seyidoğlu, 2003: 700). Bu yardımlar her ne sebeple yapılırsa yapılsın, bunların özellikle az gelişmiş ekonomiler için önemi oldukça fazladır. II. Dünya savaşından sonra ABD tarafından yapılan Marshall yardımlarının Avrupa ülkelerinin kalkınmasında sağladığı fayda önemli boyutlardadır (Şener, 2008: 10).

İKİNCİ BÖLÜM

2.DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE LİTERATÜR

2.1. Literatür Değerlendirmesi

Çalışmanın bu bölümünde, doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde yer alan çalışmalar özetlenmiştir. Bu bağlamda hem kısa dönemli hem de uzun dönemli ilişkiyi analiz eden çalışmalar ve farklı uygulama yöntemleri aşağıda verilmektedir. İncelenen çalışmalardan bazıları doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki bulunurken, bazı çalışmalar ise bu etkinin belirsiz olduğu sonucuna varmıştır.

2.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlarla Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Ulusal Literatür

Aslanoğlu (2002), Türkiye için 1975-1995 dönemi veri seti ile Granger nedensellik testi uygulanarak doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre iki değişken arasında herhangi bir nedensellik bulunamamıştır.

Alıcı ve diğerleri (2003), 1987-2002 yılları zaman serileri ile Toda-Yamamoto, Granger nedensellik ve VAR analizi ile doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda, doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Feridun (2004) Kıbrıs için, 1976-2002 dönemi zaman serileriyle ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ve VAR analizi kullanarak ele almıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Açıklan ve diğeri (2006), 1980-2002 yılları arasında Türkiye'nin reel ücretler, ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analiz sonucuna göre, ücretler, ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı yatırım arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Değer ve diğeri (2006), çalışmalarında 27 geçiş ekonomisine yönelik doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri testi kullanarak incelemiştir. Bu çalışmada ekonomik büyüme için RKK, sabit etkiler ve rastsal etkiler bağlaşımları tahmin edilmiştir. Tahmin sonuçlarına göre nispeten daha fazla politik ve ekonomik istikrara sahip geçiş ekonomilerinin büyümesinde doğrudan yabancı yatırımlar önemli bir faktör olduğunu vurgulanmıştır.

Yapraklı (2006), Türkiye'de 1970-2006 dönemi için doğrudan yabancı yatırımlar ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme ve Hata Düzeltme modeli kullanarak incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre, doğrudan yabancı yatırımlar, ekonomik büyüme ve dışa açıklık arasında pozitif ilişki, işgücü maliyeti, reel döviz kuru ve dış ticaret açığı arasında ise negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Afşar (2007), Türkiye ekonomisi üzerine yaptığı çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik analizi ile incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şen ve Karagöz (2007), 1994-2004 dönemi Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile incelenmiştir. Analiz sonucuna göre ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılrken, nedenselliğin çift yönlü olduğu sonucuna varmışlardır.

Örnek (2008), 1996-2006 dönemi Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik analizi kullanarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda, doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alagöz, Erdoğan ve Topallı (2008), 1992-2007 dönemi Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda iki değişken arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Kahramanoğlu (2009), 1970-2002 dönemi ile 2002-2008 dönemleri Türkiye için, ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Analiz sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında çift yönlü nedensellik bulunurken, bu ilişki 2002-2008 döneminde doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru kuvvetli, 1970-2002 döneminde doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru zayıf olarak tespit edilmiştir.

Mucuk ve Demirel (2009), 1992:1-2007:9 dönemleri Türkiye için yaptıkları çalışmada doğrudan yabancı yatırımlarla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi durağanlık testi, VAR modeli, Eşbütünleşme testi, Etki-Tepki fonksiyonları ve VAR Ayrıştırması analizi ile incelemişlerdir. Analiz sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımlarla ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ve çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ağayev, Seymur (2010), 25 geçiş ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlarla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel eşbütünleşme ve panel nedensellik yöntemleri kullanarak incelemiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlarla ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan, B. ve Arı, A. (2010), 1994-2006 dönemleri, 27 OECD ülkesi için doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ve GMM tahmin tekniği kullanarak incelemişlerdir. Çalışma sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyüme oranını, altyapı düzeyi ve enflasyonun pozitif olarak etkilediğini sonucuna ulaşımlar ve cari denge değişkenlerinin ise teoride beklenenin aksine negatif bir ilişkili olduğu sonucuna ulaşımlardır.

Şen ve Ozan (2010), Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeye olan katkısını panel veri analizi kullanarak incelemişlerdir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşımlardır.

Yılmaz (2010), 1991-2007 dönemleri Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik analizi incelemiştir. Elde edilen sonuçlar neticesinde, doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir nedensellik olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Acaravcı ve Bostan (2011), 1992Q1-2007Q1 dönemleri Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi ARDL eşbütünleşme testi, hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik analizi ile incelemiştir. Analizin sonuçlarına göre, doğrudan yabancı yatırımlar ile seçilmiş makroekonomik değişkenler arasında uzun dönemli bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ekinci (2011), 1980-2010 dönemi Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz ve diğerleri (2011), 1980-2008 dönemi Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile incelenmişlerdir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Koçtürk ve Eker (2012), 1923–2010 dönemi Türkiye için doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomisi üzerindeki etkilerini incelediği çalışmada, doğrudan yabancı yatırımların istihdam, ekonomik büyüme, ödemeler dengesi, ihracat, enflasyon gibi birçok ekonomik göstereyi etkiledi sonucuna ulaşmıştır.

Emir ve diğerleri (2013), 1992Q1-2010Q4 dönemi Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Johansen eşbütünleşme analizi ve hata düzeltme modeli kullanarak incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre, doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme ve ülke riskinden pozitif, politik risk ve dış ticaret açığı değişkenlerinden negatif olarak etkilenmektedir.

Göçer (2013), 1992:Q1-2012:Q3 dönemi verileri kullanılarak Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi sınır testi

yaklaşımıyla incelemiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif olduğu fakat istatistiki olarak anlamlı olmadığı sonucuna oluşmuştur. Ayrıca modelin hata düzeltme mekanizması çalışmakta olduğu vurgulanmıştır.

Emir ve Kutlu (2014), 1983-2012 dönemleri için aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 6 gelişmekte olan ülke ekonomisi üzerinde yaptıkları çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile incelemiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında nedensellik olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2.1.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlarla Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Uluslararası Literatür

Stoneman (1975), 1955-1970 dönemleri 188 ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme üzerindeki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Blomstörn ve diğerleri (1992), 1960-1985 dönemleri veri seti ile gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre ekonomik büyüme doğrudan yabancı yatırımlara pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca bu sonucun ülkelerin kalkınmışlık düzeylerine bağlı olduğu vurgulamışlardır.

Balasubramanayam ve diğerleri (1996), 1970-1985 dönemi 46 gelişmekte olan ülke için yatay kesit verileriyle OLS tekniğini kullanarak yaptığı çalışmasında doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde dış kaynaklı ticaret politikaları uygulayan ülkelere daha güçlü pozitif etki yaptığını ortaya koymuştur.

De Mello (1997), 1980-1994 dönemi Güney Asya ve Latin Amerika ülkeleri için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik analizi kullanarak incelemiştir. Çalışma sonucuna göre, doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ev sahibi ülkenin teknoloji seviyesiyle yabancı firmanın teknoloji seviyesi arasındaki farka bağlamıştır. Ayrıca yabancı firmanın teknoloji

seviyesi ev sahibi ülkenin teknoloji seviyesinden çok daha ileri düzeydeyse doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif yönlü olduğunu vurgulamıştır.

Bronztein ve diğerleri (1998), 1970-1979 ve 1980-1989 yılları arasında 69 gelişmekte olan ülkeler için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyümeye arasındaki nedenselliği panel veri analizi ile incelemiştir. Analiz sonucuna göre, yüksek beşeri sermayeye sahip ülkelerde bu etkinin daha kuvvetli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aitken ve Harrison (1999), 1976-1989 dönemi Venezuela için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi En Küçük Kareler (EKK) yöntemini ile incelemiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerine olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Barthelemy ve Demurger (2000), 1985-1996 dönemi Çin Halk Cumhuriyeti için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Uygulama sonucunda doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır.

Ericsson ve Irandoust (2001), 1970-1997 dönemi Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile incelemiştir. Analiz sonucuna göre Norveç ve İsveç için uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında nedensellik bulunurken, Finlandiya ve Danimarka için bir nedensellik olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Nedenselliğin İsveç için çift yönlü, Norveç için ise tek yönlü olduğunu vurgulamışlardır.

Froot ve diğerleri (2001), 44 ülke üzerinde yapmış oldukları analizde doğrudan yabancı yatırımın yerel piyasaya öncü mü olduğunu, eş zamanlı mı hareket ettiğini, yoksa yerel piyasanın kısa vadeli performansını mı takip ettiğini incelemiştir. Ulaştıkları sonuca göre, ev sahibi ülkede beklenmedik yüksek getiri sonrası sermaye akımları artmakta, fakat aynı zamanda, bu akımlar da gelecekteki getirilere öncülük etmektedir.

Choe (2003), 1991-1995 dönemi 80 ülkeyi kapsayan çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkisini incelemiştir. Analiz sonucuna

göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Akinlo (2004), 1970–2001 dönemi Nijerya için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi hata düzeltme modeli ve Johansen analizi ile incelemiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik anlamsız bulunmuştur.

Dritsaki ve diğerleri (2004), 1960–2002 dönemini Yunanistan için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi VAR, Johansen ve Granger nedensellik testleri kullanarak incelemiştir. Analiz sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Durham (2004), 1979–1998 dönemi Türkiye'nin de içinde bulunduğu 80 ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Basu ve diğerleri (2003), 1978-1996 dönemi 23 gelişmekte olan ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme testi ile incelemiştir. Analiz sonucuna göre kapalı ekonomiler için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında kısa dönemde çift yönlü nedensellik bulunurken, uzun dönemde tek yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca açık ekonomiler için bu iki değişken arasında hem kısa hem de uzun dönemde çift yönlü bir nedensellik olduğunu belirtmişlerdir.

Hansen ve Rand (2004), 1970-2000 dönemine 31 gelişmekte olan ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda, iki değişken arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmış, doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyüme doğru olan nedenselliğin daha kuvvetli olduğu tespit edilmiştir.

Chowdhury ve Mavrotas (2005), 1969-2000 dönemi Şili, Malezya ve Tayland için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Toda-Yamamoto nedensellik analizinden yararlanarak incelemişlerdir. Analiz sonucuna göre Şili için nedenselliğin yönü büyümeden doğrudan yabancı yatırımlara doğru bulunurken, Tayland ve Malezya için ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fedderke ve Romm (2006), Güney Afrika için 1956–2003 dönemini kapsayan ve VAR ve VECM analizi kullanarak yaptıkları çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zhang (2006), 1992–2004 dönemi Çin için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri ve yatay kesit analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda doğrudan yabancı yatırımların Çin ekonomisi için pozitif yönde bir etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Vu ve diğerleri (2007), 1990–2003 dönemi Çin ve Vietnam için yaptıkları çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi sektörel veriler kullanarak incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyümeye doğru bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Herzer ve diğerleri (2008), 1970-2003 dönemleri Latin Amerika, Asya ve Afrika ülkelerinden oluşan 28 gelişmekte olan ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Engle-Granger, ECM ve Johansen analizi ile incelemişlerdir. Analiz sonucuna göre çoğu ülke için doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Magnus ve Fosu (2008), 1970-1983 ve 1983-2002 dönemleri Gana için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi VAR, eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi kullanılarak incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre 1983 dönemi öncesinde doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı, 1983 sonrası dönemde ise doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Mallick ve Moore (2008), 1970-2003 dönemini 60 gelişmekte olan ülke için 3 ülke grubu üzerinde panel veri kullanarak doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyi artırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Karimi ve Yusop (2009), 2005 yılı Malezya için Toda-Yamamoto nedensellik ve ARDL sınır testi kullanarak doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyi etkilediği ancak uzun dönemde iki değişken arasında bir nedensellik olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Esso (2010) çalışmasında Angola, Fildişi Sahili, Kenya, Liberya, Senegal ve Güney Afrika ülkeleri için doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme ve Granger nedensellik testlerini kullanarak incelemişlerdir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerine uzun dönemde pozitif bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgular ışığında Angola, Fildişi Sahili ve Kenya için doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru nedensellik bulunurken, Liberya ve Güney Afrika için ise ekonomik büyümeden doğrudan yabancı yatırımlara doğru ilişki bulunmuştur.

Shaikh (2010), 1981-1999 dönemleri 47 gelişmiş ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi OLS yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonucuna göre değişkenler arasında negatif bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anwar ve Sun (2011), 1970-2007 dönemi Malezya ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki GMM yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümenin nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Solomon (2011), 1981-2005 dönemi 111 ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik gelişme üzerine yaptığı çalışmasında, değişkenler arasındaki ilişkiyi GMM sistemi ile analiz etmiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Koojaroenprasit (2012), 1980-2009 dönemi Kore ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlarla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi zaman serileri ile incelenmiştir. Analiz sonucunda yerli yatırımların ekonomik büyüme üzerinde bir etkiye sebep olmadığı ancak doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır..

Umoh ve diğerleri (2012), 1970-2008 dönemleri Nijerya ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi tek ve eşzamanlı denklem sistemleri ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Olusanya (2013), 1970-1986, 1986-2010 ve 1970-2010 dönemleri Nijerya ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki Granger nedensellik testiyle incelenmiştir. Analizin sonucuna göre 1970-1986, 1970-2010 dönemleri için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında bir nedenselliğe ulaşırken, 1986-2010 arasında doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında hiçbir nedenselliğe ulaşamamıştır.

Sghaier ve Abida (2013), 1980-2011 dönemi Tunus, Fas, Cezayir ve Mısır için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analiziyle incelemiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaqup ve diğerleri (2013), Nijerya ekonomisi için 1990'larda artan doğrudan yabancı yatırımların ekonomisi üzerindeki etkilerini VAR analiziyle incelemiştir. Analiz sonucuna göre ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında herhangi bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Iqbal ve diğerleri (2014), 1983-2012 dönemi Pakistan ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar la ekonomik büyüme arasındaki nedenselliği korelasyon ilişkisiyle incelenmiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Moyo (2014), 2009-2012 dönemleri Zimbabwe için doğrudan yabancı yatırımlarla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Omri ve Kahouli (2014), 65 ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme ve enerji tüketimi arasındaki ilişkiyi panel veri analizi kullanarak incelemişlerdir. Analiz sonuçlarına göre değişkenler arasında çift yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Omri ve Tmar (2014), 1985-2011 yılları için 3 Afrika ülkesi (Tunus, Mısır ve Fas) üzerine yapılan çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki GMM metodunu ile incelenmiştir. Analiz sonucuna göre, 3 Afrika ülkesinde ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sung-Ming (2014), 1978-2009 dönemi Tayvan ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi VECM modeli ile incelenmiştir. Analizin sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ve çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ullah ve diğerleri (2014), 1976-2010 dönemi Pakistan ekonomisi için yaptıkları çalışmalarında ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişki Jahansen eşbütünleşme testi ve Toda-Yamamoto nedensellik analiziyle incelenmiştir. Analiz sonucuna göre uzun dönemde ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda bahsedilen literatür özetinde, doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde etkisini inceleyen çalışmaların çok olduğu ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde bir etkisi bulunurken, yapılan çalışmalar arasında tam anlamıyla bir görüş birliği olmadığı ve literatürün tartışmalı olduğunu söylenebilir. Literatürün bu derece tartışmalı olmasında farklı yöntemlerin, farklı dönemlerin ve gelişmişlik düzeyine göre farklı ülkelerin kullanılması etkili olmaktadır.

Tablo 5: Literatür Özeti

Yazar	Veri Seti ve Yöntem	Nedenselliğin Yönü
Stoneman (1975)	1955-1970 dönemi 188 ülke için	Değişkenler arasında negatif etki bulmuştur
Blomstörn ve diğerleri (1992)	1960-1985 dönemi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler	DYY → Büyüme
Balasubramanayam ve diğerleri (1996)	1970-1985 dönemi 46 gelişmekte olan ülke için OLS yöntemi	DYY → Büyüme
De Mello (1997)	1980-1994 dönemi Güney Asya ve Latin Ülkeleri için, Granger nedensellik analizi	DYY — Büyüme
Bronztein ve diğerleri (1998)	1970-1979 ve 1980-1989 dönemleri gelişmekte olan ülkeler için panel veri yöntemi	Değişkenler arasında pozitif etki söz konusudur
Aitken ve Harrison (1999)	1976-1989 dönemi Venezuela için EKK yöntemi	DYY → Büyüme
Barthelemy ve Demurger (2000)	Çin için 1985-1996 dönemi	DYY → Büyüme
Ericsson ve Irandoust (2001)	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç için 1970-1997 dönemi, Granger Nedensellik	DYY → Büyüme (Finlandiya ve Danimarka için ilişki bulunamamıştır)
Zang (2001)	Hong Kong, Endonezya, Singapur, Tayvan ve Meksika için 1970-1995 dönemi	DYY → Büyüme
Aslanoğlu (2002)	1957-1995 dönemi Türkiye için Granger nedensellik	DYY → Büyüme
Alıcı ve Ucal (2003)	1987-2002 dönemi Türkiye için Toda-Yamamoto Granger nedensellik	DYY — Büyüme
Basu ve diğerleri (2003)	1978-1996 dönemi 23 gelişmekte olan ülke için eşbütünleşme testi	DYY ↔ Büyüme
Choe (2003)	80 ülke, 1991-1995 dönemi	DYY ↔ Büyüme
Akinlo (2004)	Nijerya için 1970 – 2001 dönemi için hata düzeltme modeli ve Johansen analizi	DYY — Büyüme
Dritsaki ve diğerleri (2004)	1960 – 2002 dönemi Yunanistan için Johansen, Granger nedensellik ve VAR	DYY ↔ Büyüme
Feridun (2004)	Kıbrıs, 1976-2002 dönemi, Granger Nedensellik ve VAR analizi	DYY → Büyüme
Hansen ve Rand (2004)	1970-2000 dönemi 31 Gelişmekte olan ülke için	DYY ↔ Büyüme
Chowdhury ve Mavrotas (2005)	1969-2000 dönemi Şili, Malezya ve Tayland için Toda-Yamamoto nedensellik	Şili: Büyüme → DYY Büyüme ↔ DYY
Açıkalın ve diğerleri (2006)	1980-2002 dönemi Türkiye için eş bütünleşme ve Granger nedensellik analizi	DYY ↔ Büyüme DYY ↔ Ücretler
Değer ve Emsen (2006)	27 geçiş ekonomisi, Panel Veri	DYY → Büyüme
Fedderke ve Romm (2006)	1960 – 2002 dönemi için Güney Afrika için VAR ve VECM yöntemi	DYY → Büyüme
Yapraklı, Sevda (2006)	1970-2006 dönemi Türkiye için hata düzeltme modeli ve eşbütünleşme analizi	DYY → Büyüme

Zhang (2006)	1992 – 2004 dönemi Çin için Panel Veri ve Yatay Kesit Yöntemi	DYY → Büyüme
Afşar (2007)	Türkiye, Granger Nedensellik testi	DYY → Büyüme
Şen ve Karagöz (2007)	1994-2004 dönemi Türkiye için Granger nedensellik	DYY ↔ Büyüme
Vu ve diğerleri (2007)	1990 – 2003 dönemi Çin ve Vietnam için sektörel veriler	DYY → Büyüme
Örnek (2008)	1996-2006 dönemi Türkiye için	DYY → Büyüme
Alagöz ve diğerleri (2008)	1996-2006 dönemi Türkiye için Granger nedensellik analizi	DYY → Büyüme
Herzer ve diğerleri (2008)	1970-2003 dönemi Latin Amerika, Asya ve Afrika ülkeleri için Engle-Granger, ECM ve Johansen eşbütünlük analizi	DYY → Büyüme
Magnus ve Fosu (2008)	1970-1983 ve 1983-2002 dönemi Gana için VAR analizi, eşbütünlük ve Granger nedensellik testi	DYY → Büyüme
Mallick – Moore (2008)	1970–2003 dönemi 60 gelişmekte olan ülke, Panel veri analizi	DYY → Büyüme
Kahramanoğlu (2009)	1970-2002 ve 2002-2008 dönemi Türkiye ekonomisi için	DYY ↔ Büyüme
Karimi ve Yusop (2009)	Toda-Yamamoto ve ARDL sınır testi Malezya ekonomisi için	DYY → Büyüme
Mucuk ve Demirsel (2009)	1992:1-2007:9 dönemi Türkiye için durağanlık testi, VAR modeli, eşbütünlük testi, Etki-Tepki fonksiyonları, VAR ayrıştırması analizleri	DYY ↔ Büyüme
Ağayev ve Seymur (2010)	25 geçiş ekonomisi, Panel eşbütünlük	DYY ↔ Büyüme
Esso (2010)	Angola, Fildişi Sahili, Kenya, Liberya, Senegal ve Güney Afrika ülkeleri için Granger nedensellik	DYY → Büyüme
Özcan ve Arı (2010)	1994-2006 dönemi 27 OECD ülkesi için	Değişkenler Arasında Negatif İlişki
Shaikh (2010)	1981-1999 dönemleri 47 gelişmiş ülke için OLS yöntemi	Değişkenler Arasında Negatif İlişki
Şen ve Ozan (2010)	Türkiye için Panel Veri analizi	DYY → Büyüme
Yılmaz (2010)	Türkiye için 1991-2007 dönemi, Granger nedensellik	DYY → Büyüme
Acaravcı ve Bostan (2011)	Türkiye için 1992-2007 dönemi, ARDL eşbütünlük testi, hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik analizi	DYY ↔ Büyüme
Anwat ve Sun (2011)	Malezya ekonomisi için 1970-2007 dönemi, GMM yöntemi	DYY → Büyüme
Ekinci (2011)	1980-2010 dönemi Türkiye için, Granger nedensellik testi	DYY ↔ Büyüme
Solomon (2011)	111 ülke için GMM yöntemi	Değişkenler Arasında Negatif İlişki
Yılmaz ve diğerleri (2011)	1980-2008 dönemi Türkiye için, Granger nedensellik	DYY → Büyüme
Koçtürk ve Eker (2012)	1923 – 2010 dönemi Türkiye için	DYY istihdam, ekonomik büyüme, ödemeler dengesi, ihracat ve enflasyonu etkilemektedir.
Koojaroenprasit (2012)	1980-2009 dönemi Kore ekonomisi için zaman Serileri	DYY → Büyüme

Umoh ve diğeri (2012)	1970-2008 dönemi Nijerya içintek ve eşzamanlı sistemler	DYY ↔ Büyüme
Doğan (2013)	1979-2011 dönemi Türkiye için, Johansen Eşbütünleşme ve Granger nedensellik	Değişkenler Arasında Uzun Dönemli İlişki
Emir ve diğeri (2013)	1992-2010 dönemi Türkiye için, Johansen eşbütünleşme analizi ve hata düzeltme modeli	DYY ve GSYİH ülke riskinden pozitif, politik risk ve dış ticaret açığı değişkenlerinden negatif olarak etkilenmektedir.
Göçer (2013)	1992-2012 dönemi Türkiye için, sınır testi	Değişkenler Arasında Pozitif İlişki
Olusanya (2013)	1970-1986, 1986-2010, 1970-2010 dönemi Nejeriya için, Granger nedensellik	1970-1986 ve 1970-2010 dönemi için değişkenler arasında nedensellik var iken 1986-2010 arasında nedensellik yok
Sghaier ve Abida (2013)	1980-2011 dönemi Tunus, Fas, Cezayir ve Mısır ekonomileri için, panel analiz	Değişkenler Arasında Pozitif İlişki
Yaqup ve diğeri (2013)	1990'larda artan doğrudan yabancı yatırımların Nijerya ekonomisi üzerinde etkileri, VAR analizi	DYY — Büyüme
Emir ve Kutlu (2014)	1983-2012 dönemi 6 gelişmekte olan ülkeler için, Granger nedensellik	Değişkenler Arasında Nedensellik İlişkisi
Iqbal ve diğeri (2014)	1983-2012 dönemi Pakistan için korelasyon ilişkisi	Değişkenler Arasında Pozitif ilişki
Omri ve Kahouli (2014)	65 ülke için Panel Veri	DYY ↔ Büyüme Enerji ↔ Büyüme DYY ↔ Enerji
Omri ve Tmar (2014)	1985-2011 dönemi Tunus, Mısır ve Fas için GMM metodu	DYY ile ekonomik büyüme arasında ilişki
Ullah ve diğeri (2014)	1976-2010 dönemi Pakistan için Johansen eşbütünleşme, Toda-Yamamoto nedensellik analizi	DYY ↔ Büyüme
Moyo (2014)	2009-2012 dönemi Zimbabve için	DYY ↔ Büyüme
Sung-Ming (2014)	1978-2009 dönemi Tayvan ekonomisi için VECM modeli	DYY ↔ Büyüme

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EKONOMETRİK YÖNTEM VE VERİ SETİ

Bu bölümde doğrudan yabancı yatırımlar ve milli gelir arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığı ve bu ilişkinin yönünün tespit edilmesi için kullanılan yöntemlerin tanıtılması amaçlanmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar ve milli gelir arasındaki ilişki araştırılarak elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır. Aşağıda, çalışmada kullanılan ekonometrik yöntem ve veri seti hakkında geniş bilgi verilmiştir.

3.1. Veri Seti

Doğrudan yabancı yatırımlar ve milli gelir arasındaki analiz, 1980-2013 dönemine ait zaman serisi verisi ile yapılmıştır. Çalışmada Dünya Bankası veri tabanından elde edilen yıllık doğrudan yabancı yatırım verileri kullanılmaktadır. Modelde yer alan değişkenlerden, doğrudan yabancı yatırımlar (DYY)ve milli gelir (MG) olarak ifade edilmiştir.

3.2. Ekonometrik Yöntem

Çalışmada ilk olarak kullanılan zaman serilerinin durağanlık analizi Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi ile Philips-Perron (PP) birim kök testleri ile yapılmıştır. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımlar ile milli gelir arasındaki uzun dönem tahmini Engle-Granger eşbütünleşme test yöntemi ile yapılmıştır. Aralarında uzun dönem ilişkisi tespit edilen değişkenler için kısa ve uzun dönem nedensellik ilişkisini belirlemek amacıyla, oluşturulan Hata Düzeltme modeli % 1 ve % 5 anlamlılık düzeyleri için sınanmıştır. Son olarak VAR modeli üzerinden elde edilen Varyans Ayırıştırma ve Etki-Tepki analizleri ile değişkenler arasındaki dinamik nedensellik ilişkileri incelenmiştir.

3.3. Zaman Serilerinde Durağanlık

Ekonometrik modeller hem zaman serisi hem de kesit gözlemlere uydurulabilir. Zaman serisinde kurulacak olan model doğrusal regresyon modeli veya ekonometrik model olarak;

$$Y_i = \delta + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \varepsilon_i \quad i = 1, 2, \dots, N$$

Şeklinde ifade edilir. δ , β_1 ve β_2 parametrelerinin tahminleri başta en küçük kareler yöntemi olmak üzere alternatif tahmin tekniklerinden yararlanılarak yapılır.

Bu çerçevede ele alınan zaman serisi modellerinde rassal değişken ε_i zaman boyunca ortalaması sıfır ve sabit bir varyansla durağan bir stokastik süreç olarak tanımlanır. Yani ele alınan modellerde değişkenlerin durağan olması, ortalaması ve varyanslarının zamanla değişmediği varsayılır.

Bu varsayıma göre, bir zaman serisinin eğer ortalamasında varyansında sistematik bir değişme yoksa ve düzenli periyodik değişmeler ortaya çıkmıyorsa seri durağandır denir. Yani sistematik olarak;

- (i) Ortalama $E(Y_t) = \mu$ bütün t'ler için sabit
- (ii) Varyans $\text{Var } E(Y_t) = \sigma_y^2 = \gamma_0$ bütün t'ler için sabit
- (iii) Kovaryans $\text{Cov}(Y_t, Y_{t+k}) = \gamma_k$ bütün t'ler için sabit ve $k \neq 0$

ise bu zaman serileri durağan olarak adlandırılır.

Model içerisinde dinamik etkileri göstermenin başka bir yolu bağımlı değişkenlerin gecikmeli değerlerinin kullanımı ile mümkündür. Basitçe böyle bir tanımlamada bağımlı değişkenin bir dönem önceki değeri modelin sağ tarafına yazılır;

$$Y_t = \alpha Y_{t-1} + \beta X_t + \varepsilon_t \quad (3.1)$$

Denklemdede α ve β tahmin edilmesi gereken parametrelerdir. (3.1) de kurulan modele göre, Y_t belirli bir düzene göre kendi geçmiş değerleri tarafından belirlenmektedir (Sevüktekin, 2014: 52-80).

3.4. Birim Kök Testleri

Bir serinin uzun dönemde sahip olduğu özellik, değişkenin bir önceki dönemde aldığı değerinin, bu dönemi nasıl etkilediğinin belirlenmesiyle ortaya çıkartılabilir. Bu nedenle serinin nasıl bir süreçten geldiğini anlamak için, serinin her dönemde aldığı değerin daha önceki dönemlerdeki değerleriyle regresyonunun incelenmesi gerekir. Bu amaçla geliştirilen birim kök testi ile serilerin durağan olup olmadıkları belirlenebilir.

3.4.1. ADF (Augmented Dickey-Fuller) Birim Kök Testi

Zaman serilerinin durağanlığını tespit etmek için en çok kullanılan yöntemlerden birisi ADF birim kök testidir. Standart Dickey–Fuller testi hata terimlerinin istatistiksel olarak bağımsız ve sabit varyansı oldukları varsayımı üzerine kurulmuştur. Denklem tahmini ile elde edilen hata terimlerinin birbirini izleyen değerleri arasında ilişki bulunması (otokorelasyon) halinde standart Dickey–Fuller testi birim kökün varlığının belirlenmesinde yetersiz kalır. Otokorelasyon sorununun ortaya çıkmasını önlemek için Dickey–Fuller, bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerini hata teriminin bağımsız olmasını sağlayacak kadar modele ilave ederek ADF testi olarak bilinen Augmented Dickey–Fuller testini geliştirmişlerdir.

ADF testi için geliştirilen sabitli–trendsiz, sabitli–trendli ve sabitsiz–trendsiz olmak üzere üç farklı regresyon denklemi aşağıdaki gibidir:

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \lambda Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.2)$$

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 \text{Trend} + \lambda Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

$$\Delta Y_t = \lambda Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.4)$$

Burada Y_t birim kökün varlığının araştırıldığı iktisadi zaman serisini, Δ fark operatörünü ($Y_t - Y_{t-1}$), β_1 sabit terimi, β_2 ilgili zaman serisinin trend içerip içermediğine göre denkleme dahil edilen trend değişkeni katsayısını; α_1 olası otokorelasyon probleminin giderilmesi için denkleme dahil edilen gecikmeli bağımlı değişken katsayılarını; p bağımlı değişkenin optimal gecikme uzunluğunu; ε_t ise hata terimini gösterir.

ADF testinde serinin durağan olması için λ katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir. Burada λ için hesaplanan t-istatistiği, MacKinnon tablo değerleriyle karşılaştırılır eğer hesaplanan t-istatistiğinin mutlak değeri MacKinnon tablo değerinin mutlak değerinden büyükse serinin durağan olduğuna karar verilir.

3.4.2. Philips-Perron (PP) Birim Kök Testi

Philips-Perron (PP), hata terimlerindeki otokorelasyon sorununu ortadan kaldırmak için, ADF testinde olduğu gibi modele değişkenlerin gecikmelerini eklemek yerine, parametrik olmayan istatistiksel yöntemler kullanmışlardır. PP testinde, test istatistiklerinin asimtotik dağılımı üzerindeki otokorelasyon etkilerini kaldırmak için istatistikler dönüştürülmüştür. Philips-Perron, bu varsayımdan yola çıkarak, parametrik olmayan ve Z istatistiklerini kullanan yeni bir test geliştirmiştir. Bu test için kullanılan denklemler aşağıdaki gibidir.

$$\Delta Y_t = \mu + \beta y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.5)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \beta y_{t-1} + \alpha(\text{trend} - N / 2) + \varepsilon_t \quad (3.6)$$

$$\Delta Y_t = \beta y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.7)$$

Modellerde α ve β şeklinde sıralanan parametreler (3.5) denklemi sabit terimli, (3.6) denklemi sabit terimli ve trendli, (3.1) denklemi ise sabitsiz ve trendsiz PP denklemleridir. PP testinde β katsayısı tahmincinin t istatistiği modifiye edilir. Bunun sebebi, otokorelasyon durumunda ADF testindeki olası gözlem kaybını önlemektir.

Denklemlerde y , durağanlığı incelenen değişkeni; Δ , birinci fark işlemcisini; μ , sabit terimi; β ve α regresyon katsayılarını; ε , hata terimini ve n ise gözlem sayısını ifade eder.

Hesaplanan t istatistiğinin mutlak değeri Mac Kinnon tablo kritik değerinden büyük ise sıfır hipotezi reddedilir ve serinin durağan olduğuna karar verilir.

3.5. Engle-Granger Eşbütünleşme Testi

Engle-Granger (1987) tarafından ortaya atılan metod, iki serinin birim kök özelliklerinin aynı olmasını gerektirir. Başlangıçta, iki serinin birim kök özellikleri araştırılır. İki seri arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olabilmesi için, her iki serinin de birim kök taşıması ve bu birim köklerin aynı özelliklere sahip olması gerekir. Bu ön şart sağlandıktan sonra, iki seri kullanılarak tahmin edilen regresyon denkleminin ilişkin elde edilen hata terimlerinin birim kök özellikleri incelenir. Hata terimleri, iki serinin durağan olduğu seviyeden bir önceki seviyede durağan oluyorsa, iki serinin eşbütünleşik olduğu, yani iki seri arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu söylenebilir. Engle-Granger eşbütünleşme testi aşağıdaki şekilde formüle edilebilir;

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \varepsilon_t \quad (3.8)$$

Öncelikle (3.8)'de gösterilen regresyon denklemi tahmin edilir ve hata terimleri elde edilir. Daha sonra elde edilen bu hata terimlerine ADF birim kök testi uygulanır. ADF testinde hata terimlerine birim kök testi yukarıda da değinildiği gibi 3 farklı regresyon formunda uygulanabilir.

$$\Delta\varepsilon_t = \beta_1 + \delta\varepsilon_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta\varepsilon_{t-1} + \mu_t \quad (3.9)$$

$$\Delta\varepsilon_t = \beta_1 + \beta_2 \text{Trend} + \delta\varepsilon_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta\varepsilon_{t-1} + \mu_t \quad (3.10)$$

$$\Delta\varepsilon_t = \delta\varepsilon_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta\varepsilon_{t-1} + \mu_t \quad (3.11)$$

Engle-Granger testinde serilerin eşbütünleşik olup olmadığına δ katsayısının t -istatistiği Engle-Yoo tablo kritik değerleri ile karşılaştırılarak karar verilir. Burada δ için

hesaplanan t-istatistiği, Engle-Yoo tablo değerleriyle karşılaştırılır. Eğer hesaplanan t-istatistiğinin mutlak değeri Engle-Yoo tablo değerinden büyükse serilerin eşbütünleşik olduğuna karar verilir.

Engle-Granger eşbütünleşme testi, yalnızca iki seri arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığını test eder. Bu ilişkinin yönü ve derecesi, hata düzeltme modeli ile tespit edilir. Uzun dönemli nedensellik, yalnızca eşbütünleşik seriler arasında mevcuttur.

3.6. Hata Düzeltme Modeli

Engle-Granger (1987)'e göre, uzun dönemli ilişkinin varlığı kanıtlanmış seriler arasında en azından tek yönlü bir nedenselliğin olması gerekmektedir olup, değişkenler bütünsel olduğunda standart Granger nedensellik analizinin geçerli olmayacağı, bu durumda seriler arasındaki nedensellik analizinin hata düzeltme modeli ile yapılmasının daha anlamlı olacağı belirtilmiştir. Hata düzeltme modeli bu amaçla geliştirilmiş olup değişkenler arasındaki uzun dönem dengesi ile kısa dönem dinamikleri arasında ayırım yapmada ve ayrıca kısa dönem dinamiklerinin belirlenmesi amacıyla da kullanılmaktadır.

Hata düzeltme modeli aşağıdaki şekilde ifade edilebilir;

$$\Delta X_t = \lambda_0 + \sum_{i=1}^m \lambda_{21} \Delta X_{t-i} + \sum_{i=1}^n \lambda_{22} \Delta Y_{t-1} + \lambda_{23} Z_{t-1} + u_t \quad (3.12)$$

$$\Delta Y_t = \sigma_0 + \sum_{i=1}^m \sigma_{21} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=1}^n \sigma_{22} \Delta X_{t-1} + \sigma_{23} E_{t-1} + v_t \quad (3.13)$$

Z_t ve E_t hata düzeltme terimlerini göstermektedir ve hata düzeltme terimleri uzun dönemli ilişkinin tespit edildiği regresyondaki kalıntıların gecikmeli değerlerinden elde edilmektedir. λ_0 ve σ_0 denklemlerin sabit terimlerini ifade etmektedir. $\lambda_{21}, \lambda_{22}, \sigma_{21}, \sigma_{22}$ değerleri modelin kısa dönem etkilerini ifade ederken, λ_{23} ve σ_{23} katsayıları ise modelin uzun dönem etkilerini ortaya koymaktadır. (3.12) nolu denklem ΔY_t 'den ΔX_t 'ye doğru bir nedenselliği araştırırken, (3.13) nolu denklem ise ΔX_t 'den ΔY_t 'ye doğru bir nedenselliği test etmektedir.

(3.12) numaralı denklem için oluşturulan hipotezler;

$H_0 : \lambda_{21} = \lambda_{22} = \dots = \lambda_{2n} = 0$ ise $\Delta X_t, \Delta Y_t$ 'nin Granger nedeni değildir.

$H_1 : \lambda_{21} = \lambda_{22} = \dots = \lambda_{2n} \neq 0$ ise $\Delta X_t, \Delta Y_t$ 'nin Granger nedeni dir.

(3.13) numaralı denklem için oluşturulan hipotez;

$H_0 : \sigma_{21} = \sigma_{22} = \dots = \sigma_{2n} = 0$ ise $\Delta Y_t, \Delta X_t$ 'nin Granger nedeni değildir.

$H_1 : \sigma_{21} \neq \sigma_{22} \neq \dots \neq \sigma_{2n} \neq 0$ ise $\Delta Y_t, \Delta X_t$ 'nin Granger nedeni dir şeklinde ifade edilir.

3.7. Vektör Otoregresyon (VAR) Analizi

Vektör Otoregresyon (VAR) yönteminin Granger nedensellik testinin Sims (1980) tarafından geliştirilmiş halidir. VAR modeline göre; bağımlı değişkenin cari değeri, kendisinin ve diğer açıklayıcı değişkenin gecikmeli değerleri ile birlikte, model dışındaki vektörlerin neden olduğu şokların etkilerini temsil eden tesadüfi hata terimlerine bağlıdır. VAR modelinin Granger nedensellik testine üstünlüğü, modelin dışından gelen şoklara özel bir önem vermesidir. VAR modeli, aşağıdaki şekilde tanımlanabilir.

$$Y_t = \sigma + \sum_{i=1}^m \beta_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \zeta_j X_{t-i} + \varepsilon_{1t} \quad (3.14)$$

$$X_t = \sigma + \sum_{i=1}^q \delta_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^q \omega_j Y_{t-i} + \varepsilon_{2t} \quad (3.15)$$

(3.14) ve (3.15) regresyon denklemlerinde m ve q; optimal gecikme uzunluklarını, ε_{1t} ve ε_{2t} ; sıfır ortalamalı, sabit varyanslı, ardışık bağımlı olmayan hata terimlerini göstermektedir. VAR modeli için hesaplanan optimal gecikme uzunluğu, Granger modelinde biraz farklıdır. Her regresyon için, AIC ve Schwarz vb. bilgi kriterleri yardımıyla hesaplanan gecikme uzunluğu, söz konusu regresyondaki tüm açıklayıcı değişkenler için ortaktır.

VAR yöntemi, iki değişken arasındaki dinamik nedensellik ilişkilerinin incelenmesine de imkan verir. Değişkenlerden birinde meydana gelebilecek bir şokun,

diğer değişken üzerindeki etkisi Etki-Tepki fonksiyonları ile incelenebilirken, değişkenlerden birinde meydana gelebilecek şokun ne kadarının diğer değişken tarafından açıklanabildiği, Varyans Ayrıştırma yöntemi ile incelenebilmektedir.

3.8. Varyans Ayrıştırma Analizi

Var modelinden elde edilen F testi sonuçları ve gecikme katsayısının düzeyleri ile değişkenlerde ortaya çıkacak değişimin % kaçının kendisinden % kaçının diğer değişkenlerden kaynaklandığını gösteren Varyans Ayrıştırması, içsel değişkenlerin birindeki değişim, tüm içsel değişkenleri ayırır. Bu anlamda Varyans Ayrıştırması, sistemin dinamik yapısı hakkında bilgi verir. Varyans Ayrıştırmasının amacı her bir rassal şokun, gelecek dönemler için öngörülen hata varyansının etkisini ortaya çıkarmaktadır. Öngörünün hata varyansı, h uzunluğundaki bir dönem için her bir değişkenin hata varyansına katkısı olarak ifade edilebilir. Daha sonra bu şekilde elde edilen her bir varyans toplam varyansa oranlanarak, yüzde olarak nispi ağırlığı bulunur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EKONOMETRİK BULGULAR

4.1. Korelasyon Analizi

Bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler ilk önce Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizinde, milli gelir ile doğrudan yabancı yatırımlar değişkenleri arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu, diğer bir ifadeyle doğrudan yabancı yatırım arttıkça milli gelir de artış yönlü bir eğilim olacağı saptanmıştır.

Tablo 6: Pearson Korelasyon Matrisi

Değişken	MG	DYY
MG	1	0.9550237 (Prob=0.000)
DYY	0.9550237 (Prob=0.000)	1

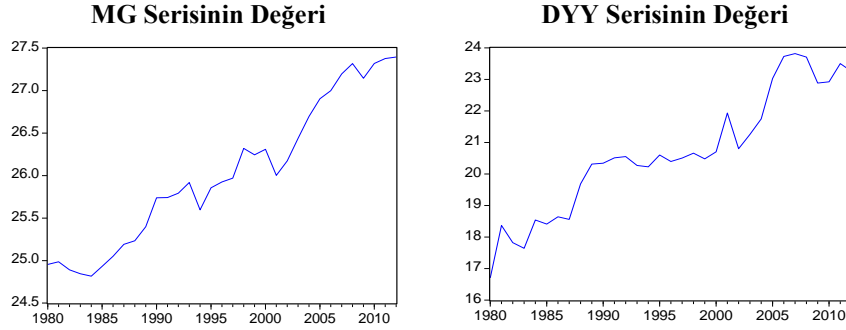
N=34 gözlem üzerinde yapılan analizde milli gelir ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında korelasyon katsayısı 0.9550237 olan pozitif ve % 5 seviyesinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Zira Pearson korelasyon katsayısının 1'e yaklaşması iki değişken arasında pozitif yönlü kuvvetli bir ilişki olduğunu göstermektedir.

4.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Bu bölümde, zaman serilerinin temel yapılarının belirlenmesinde kullanılan ve zaman serilerinin normal dağılım özelliğinin grafiksel olarak özetlenmesi anlamına gelen tanımlayıcı istatistikler gösterilmektedir.

Aşağıdaki grafikte, milli gelir ile doğrudan yabancı yatırımlar değişkenlerinin, logaritmik değerleri seyri grafikte gösterilmektedir. Grafik yolu ile serilerin zaman içinde artış yönlü bir seyir izleyip izlemedikleri hakkında fikir sahibi olunabilir.

Grafik 1: Milli Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerinin Logaritmik Değerleri

Grafik 1, milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar serisinin logaritmik değerlerinin seyrini göstermektedir. Grafikten milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar serilerinin yılları itibariyle artış yönlü trend içermekte olduğu görülmektedir. İlgili zaman serilerinin durağan olup olmadığına birim kök testi sınamalarından sonra karar verilecektir.

4.3. Birim Kök Testi (Durağanlık Analizi) Sonuçları

4.3.1. ADF (Augmented Dickey-Fuller) Birim Kök Testi

Değişkenlere ait verilerin ADF test sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 7: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitli Model	Trendli + Sabitli Model
LMG	-0.069099[0]	-3.118389[0]
Δ LMG	-6.086541*[0]	-6.031200*[0]
LDYY	-1.715032[0]	-3.254590[0]
Δ LDYY	-7.019127*[0]	-6.870466*[0]

-ADF testi için maksimum gecikme uzunluğu 8 olarak belirlenmiştir.
-Köşeli parantez içindeki değerler SCH kriterine göre seçilen optimal gecikme uzunluklarıdır.
-*,** sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde durağanlığı ifade etmektedir.
-Sabitli Modelde %1,%5 ve %10 anlamlılık düzeyinde kritik değerler: -3.65,-2.95 ve -2.61'dir.
-Sabitli-Trendli Modelde %1,%5 ve %10 anlamlılık düzeyinde kritik değerler:-4.27 , -3.55 ve -3.21'dir.

ADF birim kök testleri milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar değişkenleri için hem sabitli hem de sabitli trendli modelde seviyesinde anlamlı değildir (Tablo 7). Bu yüzden serilerin durağanlaştırılması için birinci farkları alınmış ve serilere tekrar birim kök testi uygulanmıştır. ADF birim kök testi sonucu, milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar serilerinin sabitli ve sabitli trendli modelde birinci farklarında ve % 1 anlamlılık düzeyinde durağan oldukları görülmüştür.

4.3.2.Philips-Perron (PP) Birim Kök Testi

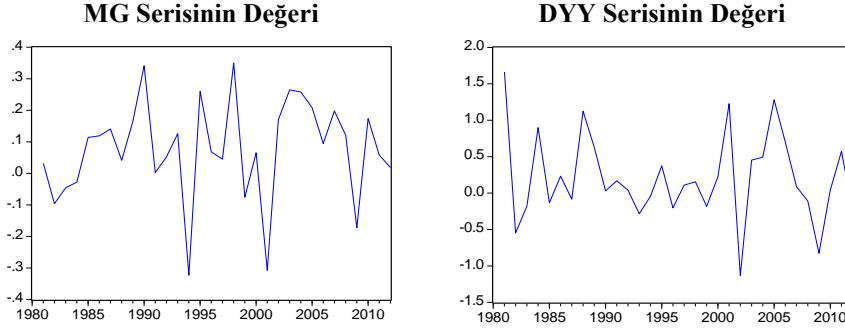
Değişkenlere ait verilerin PP test sonuçları Tablo 8’da verilmiştir.

Tablo 8: PP Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitli Model	Sabitli-Trendli Model
LMG	-0.015814	-3.118389
Δ LMG	-6.085817*	-6.029787*
LDYY	-1.739107	-3.254590
Δ LDYY	-7.557776*	-7.385920*
- *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde durağanlığı ifade etmektedir. - Sabitli için kritik değerler %1, %5 ve %10 için sırasıyla -3.65, -2.95, -2.61’dir. - Sabitli-Trendli için kritik değerler %1, %5 ve %10 için sırasıyla -4.27, -3.55, -3.21’dür.		

PP Birim Kök Testi sonuçlarına göre, milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar değişkenleri için hem sabitli hem de sabitli-trendli modelde seviyesinde anlamlı değildir (Tablo 8). Bu yüzden serilerin durağanlaştırılması için birinci farkları alınmış ve serilere tekrar birim kök testi uygulanmıştır. PP birim kök testi sonucuna göre de milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar serilerinin sabitli ve sabitli-trendli modelde birinci farklarında ve % 1 anlamlılık düzeyinde durağan oldukları görülmüştür.

Grafik 2: Milli Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerinin Birinci Dereceden Fark Değerleri

Yapılan ADF ve PP testi sonuçlarına göre, doğrudan yabancı yatırımlar ve milli gelir serilerinin birinci farkında durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Grafik 2’de milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar serisinin birinci fark değerlerini göstermektedir.

Milli gelir serisi ile doğrudan yabancı yatırımlar serisine ait birim kök analizleri, serilerin seviyelerinde ya da farklı seviyelerde durağan olmayıp birinci farkında durağan olduğunu göstermektedir. Birinci farklarında durağan olan milli gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar değişkenleri için uzun dönem ilişkinin araştırılmasında Engle-Granger (1987) tarafından önerilen yöntemle göre Engel-Granger eşbütünleşme analizi uygulanacaktır.

4.4. Engle-Granger EşBütünleşme Analizi Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde, serilere uygulanan ADF ve PP birim kök testi sonucunda aynı seviyede durağan olan seriler için uzun dönem ilişkinin varlığı araştırılmıştır.

Aynı farkta durağan olan değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilebilmesi için çalışmada Engle-Granger eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Engle Granger eşbütünleşme testinin ilk aşaması, aralarında uzun dönemli ilişkinin varlığının olup olmadığının tespit edileceği iki değişkenin birbiri üzerine regres edilmesi ve bu regresyon sonucunda bir hata terimleri serisinin elde edilmesinden oluşur. İkinci aşamada ise elde edilen bu hata terimleri serisinin durağanlık özellikleri incelenerek, seride birim kökün varlığı araştırılır. Dolayısıyla uzun dönem ilişkinin araştırıldığı değişkenler önce birbiri

üzerine koşularak bir hata terimleri serisi elde edilmiş ve daha sonra ADF birim kök testi kullanılarak serinin durağanlık özellikleri incelenmiştir.

Tablo 9: Eşbütünleşme Test Sonuçları

Engle-Granger Eşbütünleşme	Sabitsiz-Trendsiz t- istatistikleri
LMG = f(LDYY)	-5.194680
LDYY = f(LMG)	-4.535283
* Engle ve Yoo (1987:157) tablo kritik değerleri %10,%5 ve %1 için sırasıyla: 3.28, 3.67 ve 4.32'dir.	

Tablo 9'daki eşbütünleşme testi sonuçlarına göre, modeldeki denklemler için tahmin edilen ADF test istatistiği, mutlak değerce %1 anlamlılık seviyesinde Engle-Yoo(1987) tablo kritik değerinden büyük olduğu için, denklemden elde edilen hata terimi serisinin birim kök içermediği, incelenen değişkenler arasında uzun dönem ilişkinin olduğu ve milli gelir serisi ile doğrudan yabancı yatırımlar serisinin uzun dönemde birlikte hareket ettiği sonunca ulaşılmıştır.

4.5. Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

Granger'e göre, durağan olmayan seriler arasında uzun dönemli ilişki olması durumu, bu değişkenler arasında en azından bir yönlü nedensellik ilişkisinin varlığına işaret etmektedir. Eşbütünleşme test yöntemi seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını belirleyebilmekte fakat nedenselliğin yönü hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Aralarında uzun dönem ilişki tespit edilmiş olan seriler için nedensellik ilişkileri hata düzeltme modeli yardımıyla belirlenmektedir.

Engle-Granger eşbütünleşme analizi sonucunda milli gelir ile doğrudan yabancı yatırımlar değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiş fakat değişkenler arasındaki nedenselliğin yönü hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde, seviyelerinde durağan olmayan fakat aralarında uzun dönem ilişkinin varlığı eşbütünleşme testi sonucu tespit edilmiş olan değişkenler arasındaki nedensellik yönünü hata düzeltme modeli yardımı ile araştırılması amaçlanmıştır.

Aralarında uzun dönem ilişkinin varlığı tespit edilen seriler için hata düzeltme modeli kullanılarak, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmış ve test sonuçları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10: Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik Test Sonuçları

Değişkenler	Gecikme Sayısı	ECM Katsayıları	Wald Testi Prob. Değerleri	Nedensellik Sonuçları	
				Kısa dönemli nedenselliğin yönü	Uzun dönemli nedenselliğin yönü
LMG – LDYY	m=4, n=1	(0.0222)**	(0.0048)*	LMG←LDYY	LMG ↔ DYY
LDYY– LMG	m=1, n=4	(0.0419)**	(0.2767)		
<p>- *, ** sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde durağanlığı ifade etmektedir. - m bağımlı ve n bağımsız değişkenler için Akaike bilgi kriterine göre belirlenmiş optimal gecikme uzunluğudur.</p>					

Tablo 10’da görüleceği üzere doğrudan yabancı yatırımdan milli gelire doğru kısa ve uzun dönemde çift yönlü nedensellik incelendiğinde, “doğrudan yabancı yatırım, milli gelirin Granger nedeni değildir” şeklindeki H_0 hipotezi kısa dönem için %1 anlamlılık düzeyinde, uzun dönem için %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. H_0 hipotezi kısa dönem için %1 ve uzun dönem için %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmesi, doğrudan yabancı yatırımların milli gelirin Granger nedeni olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, kısa dönem için doğrudan yabancı yatırımlardan milli gelire doğru %1 anlamlılık düzeyinde bir nedensellik mevcutken uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımlardan milli gelire doğru %5 anlamlılık düzeyinde bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 10’da görüleceği üzere milli gelirden doğru yabancı yatırıma doğru kısa ve uzun dönemde çift yönlü nedensellik incelendiğinde, “milli gelir, doğrudan yabancı yatırımların Granger nedeni değildir” şeklindeki H_0 hipotezi kısa dönem için %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilirken, uzun dönem için %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. H_0 hipotezi kısa dönem için %1 ve %5 düzeyinde kabul edilirken uzun dönem için %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmesi, milli gelirin doğrudan yabancı yatırımların kısa dönemde nedeni olmayıp uzun dönemde ise nedeni olduğunu göstermektedir.

Hata düzeltme modeline dayalı analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar hem uzun hem kısa dönemde milli gelirin nedeni olurken, milli gelir sadece uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımların nedeni olmaktadır. Yani kısa dönemde doğrudan yabancı yatırımlardan milli gelire doğru tek yönlü bir nedensellik mevcutken uzun dönemde değişkenler arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.6. Vektör Otoregresyon (VAR) Analizi Sonuçları

Çalışmada VAR modeli için uygun gecikme uzunluğunu Schwarz (SC), Final Prediction Error (FPE) ve LR bilgi kriterleri ne göre gecikme uzunluğu belirlenmiştir. DYY-MG değişken çifti için uygun gecikme uzunluğu 1 olarak alınmıştır.

Tablo11: Milli Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerine Ait Optimal Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

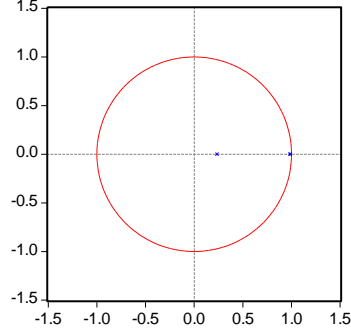
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-45.7101	NA	0.1345	3.6700	3.7667	3.6978
1	-4.1206	73.5812*	0.0074*	0.7785	1.0688*	0.8621
2	-1.9914	3.43949	0.0087	0.9224	1.4063	1.0617
3	-1.2543	1.07739	0.0113	1.1734	1.8508	1.3684
4	1.2896	3.32668	0.0131	1.2854	2.1564	1.5362
5	8.9749	8.86774	0.0104	1.0019	2.0664	1.3084
6	10.6320	1.65701	0.0136	1.1821	2.4402	1.5444
7	19.4749	7.48247	0.0106	0.8096	2.2612	1.2276
8	30.3232	7.51038	0.0075	0.2828*	1.9280	0.7565*

Yukarıdaki tabloda FPE, SC ve LR bilgi kriterlerinin çeşitli gecikme uzunluklarına göre aldığı değerleri gösterilmiştir. Buna göre FPE, SC ve LR bilgi kriterlerine göre optimal gecikme uzunluğu 1'dir. Tablodan da görüldüğü üzere 1 gecikme uzunluğu 3 farklı bilgi kriteri tarafından optimal gecikme uzunluğu olarak belirlenmiştir. Buna göre yapılan analizde optimal gecikme uzunluğu 1 olarak alınmıştır.

Uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra uygulanan VAR analizlerinin istikrarını belirlemek amacıyla VAR modeli durağanlık grafiği incelenmiştir.

Grafik 3: VAR Modeli Durağanlık Grafiği

DYY-MG için AR Karakteristik Polinomunun
Ters Kökleri

Grafik 3'te göre milli gelir ile doğrudan yabancı yatırım değişkenlerine ait regresyonlar için AR karakteristik polinomunun ters kökleri birim çemberin içinde yer almaktadır. Buna göre tüm analizler için VAR modeli durağandır.

4.5.1. Varyans Ayırıştırma Analizleri Sonuçları

Değişkenlere ait tahmin edilen regresyon denklemlerinin varyans ayırıştırma sonuçları aşağıdaki tablolarda ayrı ayrı sunulmuştur.

Milli gelir serisinin MG-DYY sıralaması sonucu elde edilen ve Tablo 15'te sunulan varyans ayırıştırma sonuçlarına göre; milli gelir serisinde 1. Dönemde meydana gelen bir birimlik şokun, %100'ü kendisi tarafından açıklanmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım serisinin milli gelir serisinde meydana gelen şokları açıklama yeteneği zamanla güçlenmekle birlikte 10. dönemde doğrudan yabancı yatırım serisi milli gelir serisinde meydana gelen şokların ancak %33 kadarını açıklayabilmektedir.

Tablo 12: Milli gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerinin Varyans Ayrıştırması

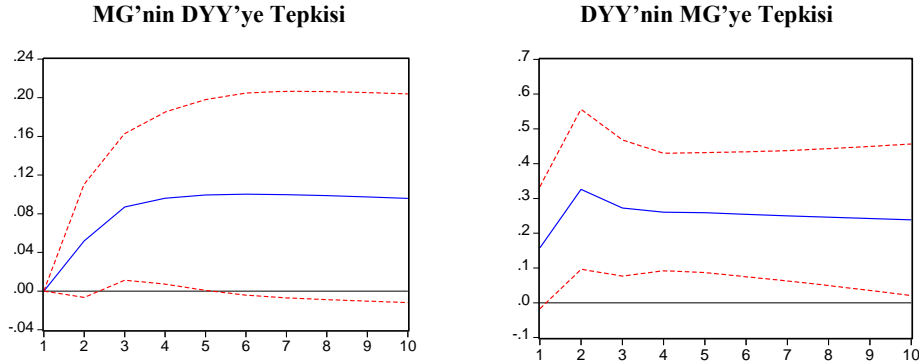
Period	MG Serisi			DYY Serisi		
	Std. Hata	MG	DYY	Std. Hata	MG	DYY
1	0.1531	100.000	0.0000	0.5080	9.67540	90.3245
2	0.2013	93.3536	6.6463	0.6676	29.4524	70.5475
3	0.2514	83.7631	16.2368	0.7574	35.8091	64.1908
4	0.2973	77.9462	22.0537	0.8325	39.4361	60.5638
5	0.3375	74.2247	25.7752	0.8985	42.1616	57.8383
6	0.3731	71.6937	28.3062	0.9573	44.1966	55.8033
7	0.4050	69.9122	30.0877	1.0107	45.7624	54.2375
8	0.4338	68.6058	31.3941	1.0598	47.0078	52.9922
9	0.4601	67.6129	32.3870	1.1054	48.0202	51.9797
10	0.4843	66.8358	33.1641	1.1478	48.8584	51.1415

Doğrudan yabancı yatırım serisinin varyans ayrıştırma sonuçlarına göre, doğrudan yabancı yatırım serisinde birinci dönemde meydana gelen bir birimlik bir şokun, % 90'nı kendisi tarafından açıklanırken %10'u ise milli gelir tarafından açıklanmaktadır. Milli gelir serisinin doğrudan yabancı yatırım serisinde meydana gelen şokları açıklama yeteneği zamanla güçlenmekte ve 10. dönem itibariyle, doğrudan yabancı yatırım serisinde meydana gelen bir birimlik şokun %48'ini açıklamaktadır.

4.5.2. Etki-Tepki Analizi Sonuçları

İncelenen değişken çiftleri için Etki-Tepki analizi grafikleri aşağıda sunulmuştur. Etki-Tepki fonksiyonlarına ilişkin grafiklerde, yatay eksenle dönemleri, dikey eksenle ise tepkinin büyüklüğü gösterilmektedir. Ayrıca, kesikli (kırmızı) çizgiler analitik yöntemle elde edilen güven aralıklarını, sürekli (mavi) çizgiler ise etki-tepki katsayılarını göstermektedir. Grafiklerdeki iki kırmızıçizgi, aralık tahminini; mavi çizgi ise nokta tahminini göstermektedir. Elde edilen bulguların güvenilir olabilmesi için, güven aralıklarının her ikisinin de sıfır bandı üzerindeki ya da altındaki bölgede yer alması gerekmektedir.

Grafik 4: Milli Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırım Serilerinin Etki Tepki Fonksiyonları

Grafik 4'e göre doğrudan yabancı yatırım serisinde meydana gelen bir standart sapmalılık şok karşısında milli gelir serisi 1. ve 2. Dönem istatistiksel olarak anlamlı bir tepki vermezken 3 ile 5. dönemler arası istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir tepki vermektedir. Fakat 5. dönemden sonra tekrar anlamsız bir tepki vermektedir.

Milli gelir serisinde meydana gelen bir standart sapmalılık şok karşısında doğrudana yabancı yatırım serisi 1. dönemin başında itibaren istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir tepki vermektedir. Bu sonuç, hata düzeltme modeline dayalı Granger nedensellik test sonuçlarıyla da tutarlıdır.

4.7. Ekonometrik Bulguların Yorumlanması

Çalışmanın ekonomik bulgular kısmında Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ekonometrik yöntemler kullanılarak araştırılmıştır. Yapılan birim kök analizlerinden ADF ev PP test sonuçları göz önünde bulundurulmuştur. ADF ve PP test sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımlar ve milli gelir serilerinin birinci farkında durağan olduğu bulunmuştur. Seriler birinci farklarında durağan oldukları için, uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilebilmesi için Engle-Granger eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Bu doğrultuda serilerin hata terimlerinin durağanlık özellikleri incelenmiş ve seriler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aralarında uzun dönem ilişkisi olan serilerin için nedensellik ilişkileri hata düzeltme modeli yardımıyla belirlenmiştir. Hata düzeltme modeline dayalı

analiz sonuna göre uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımlar ile milli gelir serileri arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu, kısa dönemde sadece doğrudan yabancı yatırımlardan milli gelire doğru bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca seriler için elde edilen VAR modelinin güvenilirliği, değişkenlere ait regresyonlar AR karakteristik polinomunun ters kökleri birim çemberin içinde yer alarak sağlanmış durumda olduğu anlaşılmıştır.

Varyans ayrıştırma sonuçları göre, 1. dönemde doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen şokların %90'nı kendisi tarafında açıklanırken %10 milli gelir tarafından açıklanmıştır. Dönemlerin artmasıyla birlikte milli gelirin doğrudan yabancı yatırımlar açıklama yeteneğinin güçlendiği görülmüştür. Ayrıca 1. dönemde milli gelirden meydana gelen bir birimlik şokun %100'ü kendisi tarafından açıklanmıştır. Dönemler itibariyle doğrudan yabancı yatırımların milli geliri açıklama yeteneği %10'a kadar yükseldiği görülmüştür.

Etki-Tepki analizi sonuçlarına göre, doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen bir birimlik şok karşısında milli gelir serisi 1. ve 2. dönem istatistiksel olarak anlamlı bir tepki vermezken 3. ve 5. Dönemler arası anlamlı bir tepki verdiği görülmüştür. Ayrıca milli gelir serisinde meydana gelen bir birimlik şok karşısında doğrudan yabancı yatırımların 1. Dönemden itibaren istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir tepki verdiği görülmüştür.

Bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular, Acaravcı ve Bostan'ın 1992-2007 dönemleri Türkiye ekonomisi için doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarıyla tutarlılık göstermektedir.

SONUÇ

Sermayenin küreselleşmesi ile özellikle doğrudan yabancı yatırımların 1990'lı yıllardan bu yana belirgin bir şekilde artmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik kalkınmaya olan katkılarından dolayı gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yatırımlarını finanse etmek için yeterli tasarrufa sahip olmaması, ülkelerin dış kaynaklara olan ihtiyacını arttırmıştır. Bu sebepten dolayı doğrudan yabancı yatırımlar az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır.

1980 sonrası Türkiye ekonomisi dışa açılmaya başlamıştır. Türkiye doğrudan yabancı yatırımlardan daha fazla pay almak ve ekonomik büyümeyi desteklemek için önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'ye yönelik doğrudan yabancı yatırımlarında bir artış kaydedilmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde dış sebepler ve siyasi istikrarsızlığın etkisiyle doğrudan yabancı yatırım miktarının yıllar itibariyle dalgalandığı görülmüştür.

Türkiye doğrudan yabancı yatırımları etkilemek için 1875 sayılı "Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu"nu 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırım miktarında önemli artışlar gerçekleşmiştir. Bunun sonucu olarak Türkiye 2007 yılında 22 milyar ABD doları ile rekor düzeyde yatırım çekmeyi başarmıştır. Türkiye son yıllarda küresel ekonomideki durgunluk ve bölgesel sorunlara rağmen, Dünya'da doğrudan yatırım çeken ülkeler arasındaki sırasını korumayı başarmıştır.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için 1980-2013 dönemlerine ait yıllık veriler kullanılarak doğrudan yabancı yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada doğrudan yabancı yatırımlarla ekonomik büyüme arasındaki ilişki ADF, PP, hata düzeltme modeli ve VAR analiziyle incelenmiştir. Analiz sonucuna göre doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ekonomik teori ve beklentilerle paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak, Türkiye ekonomisi üzerindeki pozitif etkisinden dolayı doğrudan yabancı yatırımlardan daha çok yararlanmalıdır. Türkiye'ye gelecek olan doğrudan yabancı yatırımlar teknolojik, istihdam ve katma değer yaratan nitelikte gerçekleştiği takdirde ekonomik büyüme ve istihdama katkısı olacağı açıktır. Bundan dolayı Türkiye'nin daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekmesi için yatırımcı şirketler için uygun ortamın yaratılması, ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanması gerekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Acaravcı, A. ve Bostan, F. (2011), “Makroekonomik Değişkenlerin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Etkileri: Türkiye Ekonomisi İçin Ampirik Bir Çalışma”, **Çag University Journal of Social Sciences**, 8(2), 56-68.
- Açıklın, S., Gül, E. ve Yaşar, E. (2006), “Ücretler ve Büyüme ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 16,271-281.
- Açıklın, S. ve Ünal, S. (2009), “Doğrudan Yatırımlar ve Portföy Yatırımları, Global ve Yerel Faktörlerin Türkiye Üzerindeki Göreceli Etkisi”, **Ekin Basım Yayın Dağıtım**, Bursa, 17.
- Afşar, M. (2007), “The Causality Relationship Between Economic Growth and Foreign Direct Investment in Turkey”, **Business and Economics Societ International**, July 16-20, Antibes, France.
- Ağayev, S. (2010), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eştümleme ve Panel Nedensellik Analizleri”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 12(1), 159-184.
- Aitken, J. ve Harrison A. E. (1999), “ Do Domestic Firms Benefit from Direct Foreign Investment? Evidence from Venezuela”, **The American Economic Review**, 89(3), 605-618.
- Akdoğu, E. (2011), “Türkiye’de 1988-2008 Dönemindeki Firma Birleşmeleri, Birleşme Dalgaları ve Genel Tablo”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ekim,2011.
- Akinlo, A.E. (2004), “ Foreign Direct Investment and Growth in Nigeria an Empirical Investigation”, **Journal of Policy Modeling**, 26, 627-639.

- Aktürk, L.N. ve Tüyoğlu, Ş. (2006), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Çekme Çabalarının Kurumsallaşması: Yatırım Promosyon Ajansları”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**,2(3), 85-105.
- Alagöz, M ve diğerleri (2008),” Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1), 79-89.
- Alıcı, A.A. ve Ucal, M. Ş. (2003), “Foreign Direct Investment, Exports and Output Growth of Turkey: Causality Analysis, Paper to be Presented at the European Trade Study Group Fifth Annual Conference”, **Universidad Carlos III de Madrid**, 1-17.
- Anwar, Sajid ve Sun, Sizhong, (2011), “Financial Development, Foreign Investment and Economic Growth in Malaysia”, **Journal of Asian Economics**, Elsevier, 22(4), 335-342.
- Aslanoğlu, Erhan (2002), “The Structure and the Impact of Foreign Direct Investment in Turkey”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 17(1), 63-83.
- Ayaydın, Hasan (2010), “Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 26,134-145.
- Aydemir, C., Arslan, İ. ve Uncu, F. (2012), “Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya’daki ve Türkiye’deki Gelişimi”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23, 69-104.
- Balasubramanyam V. N., Salisu M. ve Sapsford, D. (1996), “Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries”, **Economic Journal Royal Economic Society**, 106(434), 92-105.
- Barthelemy, J.C., Demurger, S., (2000), “Foreign direct investment and economic growth: Theory and application to China”, **Review of Development Economics**, 4 (2), 140-155.

- Basu, P., ve diğeri (2003), "Liberalization, FDI and Growth in Developing Countries: A Panel Cointegration Approach", **Economic Inquiry**, 41(3), 510-516
- Blomström, M. ve diğeri (1992), "What Explains Developing Country Growth?", **NBER Working Paper**, No:4132.
- Bronztein, E., ve diğeri (1998), "How does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?", **Journal of International Economic** 45,115-135.
- Candemir, Aykan (2006), **Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye yatırımlarını Etkileyen Faktörler: Bir Uygulama**, Cilt-I, Ankara YASED Yayınları.
- Çeken, Hüseyin (2003), **Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi**,İstanbul Değişim Yayınları, 1.Baskı.
- Choe, Jong (2003), "Do Foreign Direct Investment and Gross Domestic Investment Promote Economic Growth?", **Review of Development Economics**, 7(1), 44-57.
- Chowdhury, ve diğeri (2005), FDI & Growth: "What Causes What?", United Nation University", **WIDER, Research Paper**, 2005/25, 2005, 1-10.
- De Mello, (1997), "Foreign Direct Investment in Developing Countries and Growth: A Selective Survey", **The Journal of Development Studies**, 34(1), 1-34.
- De Mello, (1999), "Foreign Direct Investment-led Growth: Evidence From Time Series and Panel Data", **Oxford Economic Papers**, 51, 133-151.
- Değer, Kemal M. ve Emsen, Selçuk Ö. (2006), Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Panel Veri Analizleri (1990-2002), **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 7(2), 121–137.
- Dikmen, H. (2010), **Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları Sorunu**, Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans ve Bankacılık Doktora Programı.

- Doğan, E. (2013), "Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Time Series Analysis of Turkey, 1979-2011", **Clemson University, the J.E. Walker Department of Economics, USA**, 3(2), 239-252.
- Dristsaki, M.,Dristsaki C. Ve Adamopoulos A. (2004), "A Causal Relationship Between Trade, Foreign Direct Investment and Economic Growth in Greece", **American Journal of Applied Sciences**, 1(3), 230-235.
- Durham, J.B. (2004), "Absorptive Capacity and The Effects of Foreign Direct Investment and Equity Foreign Portfolio Investment on Economic Growth", **European Economic Review**, 48, 285-306.
- Ekonomi Bakanlığı (2014), **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu**.
- Ekinci, A. (2011), "Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme ve İstihdam Etkisi: Türkiye Uygulaması", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 6(2), 71-96.
- Emir, M. ve Kutlu, M. (2014), "Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme İlişkisi", **Journal of Economics, Finance and Accounting, JEFA**, 1, 38-45.
- Emir, M., Uysal, M. ve Doğru, B. (2013), "Ülkenin Risklilik Durumu Ülkeye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım arasındaki İlişki: Türkiye Örneği", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 27(2).
- Engle, R.F. ve Yoo, B.S. (1987), "Forecasting and Testing in Co-Integrated Systems", **Journal of Econometrics** 35 (1987) 143-159. North-Holland, 157.
- Erçakar M., E. ve Karagöl, E., T. (2011), "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar", Seta Analiz, **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı**, Ocak 2011.

- Ericsson, J. ve Irandoust, M. (2001), "On the Causality Between Foreign Direct Investment and Output: A Comparative Study", **The International Trade Journal**,15(1), 1-26.
- Esso, L. J. (2010). "Threshold Cointegration and Causality Relationship between Energy Use and Growth in Seven African Countries", **Energy Economics**, 32(6), 1383–1391. <http://dx.doi.org/10.1016/j.eneco.2010.08.003>.
- Fedderke, J. W. Ve Romm, A.T. (2006), "Growth Impact and Determinants of Foreign Direct Investment into South Africa, 1956-2003", **Economic Modelling**, 1-32.
- Feridun, M. (2004), "Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Causality Analysis for Cyprus, 1976-2002", **Journal of Applied Sciences**, 4(4), 654-657.
- Göçer, İ. (2013), "Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri: Sınır Testi Yaklaşımı", **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 1(1), 75-91.
- Görmezöz, Kısbes Kılıç (2007), **Türkiye’de Doğrudan Gelen Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdam Üzerindeki Etkileri**, Uzmanlık Tezi, T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Granger, C.W.J. (1987), "Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing", **Econometrica**, 55(2), 251-276.
- Grosse, Robert ve Jack N. Behrman (1992), "Theory in International Business", **Transnational Corporations**, 1(1), 115.
- Gujarati, Damodar N. (2001), **Temel Ekonometri**, (Çev: Ümit Şenesen ve Gülay G. Şenesen), İstanbul Literatür Yayıncılık.
- Hansen, H. ve Rand, J. (2004) "On the Causal Links between FDI and Growth in Developing Countries". **University of Copenhagen, Department of Economics**, 4-30.

- Herzer, D.,Klasen S. ve Nowak-Lehmann, F. (2008), “Insearch of fdi-led growth in developing Countries: The way forward”, **Econ. Modell**, 25, 793-810.
- Iqbal, N.,Ahmed, N. Haider,Z. ve Anwar, S. (2014), “Impact of Freign Direct Investment on GDP: A case study from Pakistan”, **International Letters of Socialand Humanistic Sciences**, 5, 73-80.
- Kahramanoğlu, İ.E. (2009), **Uluslararası Doğrudan Yatırımların Ekonomik Büyümeye Etkisi ve Ülkelerin Hazmetme Kapasitesi:Türkiye Örneği**, Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, 6800.
- Karluk, Rıdvan, (2001), **Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı**, TCMB Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye Semineri (8-12 Mayıs 2000),. Ankara: TCMB, 2001, s.97-126.
- Karluk, S. R. (2003), **Uluslararası Ekonomi**, 11. Baskı, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Kar, Muhsin ve Kara, M.Akif (2003), “Türkiye’ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler”, **Dış Ticaret Dergisi**, 8(29), 48.
- Karimi, M. S. ve Yusop, Z. (2009), “FDI and Economic Growth in Malaysia”, **MRPA**, Paper No. 14999. Erişim: <http://mpr.ub.uni-muenchen.de/14999/>
- Kaymak, H. (2005), “Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak için Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli mi?”, **Maliye Dergisi**,147, 74-104.
- Koçtürk, O.M. ve Meral, E. (2012), “Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi” **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 18(1), 33 – 42.
- Koojaroenprasit, S. (2012), “The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of South Korea”, **International Journal of Business and Social Science**, 3(21), 8-19.

- Kurtaran, Ahmet (2007), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Kararları ve Belirleyicileri”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10(2), 367-382.
- Magnus, F.J. ve Fosu, O. (2008) “Bivariate Causality Analysis between FDI Inflows and Economic Growth in Ghana” **International Research Journal of Finance and Economics**, 15, 103-112.
- Mallick, S. ve Tomroe, M. (2008). “Foreign Capital in a Growth Model”, **Review of Development Economics**, 12, 143-59.
- Moyo, T. (2014), “The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: The Case of Zimbabwe (2009- 2012)”, **International Journal of Economics, Finance and Management Sciences**, 1(6), 323-329.
- Mucuk, M. ve Demirel, M. T. (2009), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Performans”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21, 365-373.
- Obwona, Morios B. (2001), **Determinants of FDI and Their Impact on Economic Growth in Uganda**, Policy Research Centre, African Development Bank 2001,
- Olusanya, S.O. (2013), “ Impact of Foreign Direct Investmen Inflow on Economic Growth in a Preand Post Deregulated Nigeria Economy, A Granger Causality Test (1970-2010)”, **European Scientific Journal**, 9(25),335-356.
- Omri, A. ve Kahouli, B.,(2014), “Causal Irelationships between energy consumption, foreign direct investment and economic growth: Fresh evidence from dynamic simultaneous-equations models”, **Energy Policy**, 67, 913-922.
- Omri, A. ve Tmar, A., S., (2014), “Linking FDI In flows the Economic Growth in North African Countries”, **IPAG Business Scholl**, 184, Boulevard Saint-German.
- Örnek, İ. (2008),”Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf ve Ekonomik Büyüme

Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 63(2), 19- 217.

Özcan, Burcu ve Arı, Ayşe (2010), “Doğruda Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, 12, 2010, 65-88

Öztürk, Nursel, “**Ders Notları**”, Özelleştirme.

Phillips, P.C. and Perron, P. (1988), “Testing for a Unit Time Series Regression”, **Biometrika**, 75(2), 335-346.

Saatçioğlu, Cem (2002). **Doğrudan Dış Yatırımlar ve Türkiye**. Erişim: <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/61MaliCozum/18-1%20CEM%20SAAT%C3%87%C4%B0O%C4%9ELU.doc>

Seyidoğlu, Halil (1998), **Uluslararası Finans**, İstanbul: Güzem Yayınevi.

————— (2003), **Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama**, 15. Baskı, İstanbul Güzem Yayınları, 720-721.

————— (2007), **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, 16. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Sevürtekin, M. ve Çınar, M., (2014), **Ekonometrik Zaman Serileri Analizi**, 4. Baskı, Bursa DORA Yayınları 47-82.

Sghaier, I.M. ve Abida, Z. (2013), “Foreign Direct Investment, Finanacial Development and Economiv Growth: Empirical Evidence from North African Countries”, **Journal of International and Global Economic Studies**, 6(1), 1-13.

Shaikh, F. M. (2010), “Causality Relationship Between Foreign Direct Investment, Trade and Economic Growth in Pakistan”, **International Business Research**, 1, 11–18.

- Sims, C. A. (1980), “Macro economics and Reality”, **Econometrica**, 48(1), 1-48.
- Solomon, E. M. (2011),“Foreign Direct Investment, Host Country Factors and Economic Growth”. **Ensayos Revista de Economia**, 30(1), 41–70.
- Sung-Ming, H. (2014), “Foreign Direct Investment, Trade and Economic Growth in Taiwan”, **Modern Economy**, 5(1), 21-23.
- Stoneman, C. (1975), “Foreign Capital and Economic Growth. World Development”, **World Development**, 3(1), 11-26.
- Şen, A. ve Karagöz, M. (2007), **Türkiye’deki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme ve İhracata Etkisi**, Sosyal Siyaset Konferansları, 50. Kitap, Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş’a Armağan Özel Sayısı, 1063-1076.
- Şen, A. ve Ozan, M.S.(2010), “ Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Panel Veri Analizi”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Haziran 2010, 22-30.
- Şişman, M. (2005), “Küreselleşme ve Ulus ötesi Şirketlerin Yeni Açılımları”, **Öneri Dergisi**, 6(24).
- Şener, Sefer (2008), **Yabancı Sermaye**, Bursa Ezgi Kitabevi Yayınları, 5-6.
- UNCTAD (2014), **World Investment Report**.
- Ulaş, D. (2003). “Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejisi Olarak Ortak Girişimler ve Türkiye Uygulamaları”, Ankara Turhan Kitabevi.
- Ullah, I.,Shah, M. ve Khan, F.U. (2014), “Domestic Investmen, Foreign Direct Investment, and Economic Growth Nexus: A Case of Pakistan”, **Economics Research International**, Article ID 592719, 5.

- Umoh, O., Jacob, A., ve Chuku, C. (2012), “Foreign Direct Investment and Economic Growth in Nigeria: An Analysis of the Endogenous Effects” **Current Research Journal of Economic Theory**, 4(3), 53–66.
- Ülgen, G. (2005). “Yabancı Sermayenin İstihdam Üzerine Etkileri”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 20(1).
- Vu, T.B., Gangnes, B. ve Han, N. (2007), “Is Foreign Direct Investment Good for Growth? Evidence from Sectoral Analysis of China and Vietnam”, **Santa Cruz Center for International Economic**, 1-38.
- Yakup, J.O., Adam S.L. ve Jimoh, A. (2013), “Foreign Direct Investment and Economic Growth in Nigeria: An Empirical Analysis”, **American Academic and Scholarly Research Journal**, 5(1).
- Yapraklı, S. (2006), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz”, **D.E.Ü. İİBF Dergisi**, 21(2), 23-48.
- YASED (2013), **Uluslararası Doğrudan Yatırım Değerlendirme Raporu**, Şubat, No.4, İstanbul
- YASED (2014), **Uluslararası Yatırımcılar Derneği**, Haziran, İstanbul.
- Yavan, N. ve Kara, H. (2003), “ Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 1(1), 19-42.
- Yaylalı, Muammer(2004), **Mikro İktisat**, 3. Baskı, İstanbul Beta Yayınları,
- Yılmabaşar, Erkut (14.10.2010), Neden Özelleştirme? Amaç ne? **Ortam Gazetesi**, Erişim: <http://www.ortamgazetesi.com/printa.php?col=106&art=1882>
- Yılmaz, Ö., Kaya, V. Ve Akıncı, M. (2011), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyümeye Etkisi”, **Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi**, 25, 3-4.

Yilmazer, M. (2010), “Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Deneme,” **Celal Bayar Üniversite SBE Dergisi**, 8 (1).

Yükseler, Z. (2005), **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İş/Yatırım Artan İlişkisi**, TCMB.

Zhang, K.H. (2006), “Foreign Direct Investment and Economic Growth in China: A Panel Data Study for 1992-2004”, **University of International Business and Economics (UIBE)**, 1-18.

ÖZGEÇMİŞ

Rahman AYDIN, 16.07.1986 tarihinde Trabzon'da doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladı. Lisans eğitimini Cumhuriyet Üniversitesi İktisat Bölümü'nde tamamladıktan sonra, Karadeniz Teknik Üniversitesi Ekonometri Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı.